

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

MÄTT'TÕSHALLTÕS

LOOKKJISKOULMÄTT'TEMPLAAN VUÂÐ 2015

Nuõrid õõlgtum lookkjiškooulškooultõõzz mätt'templaan vuâđ

Siiskõs

1	MÄTT'TEMPLAAN	3
1.1	Mätt'templaan raajjmõš	3
1.2	Mätt'templaan siiskõs	4
2	LOOKKJIŠKOOULŠKOOULTÕÕZZ TUEJJ DA ÄRVV-VUÂÐÐ	6
2.1	Lookkjiškooulškooultõõzz tuejj	6
2.2	Ärvv-vuâđđ	6
4	MÄTT'TÕÕÐI VUÄ'PSTÕS DA NÂÂNUMMUŠ	8
4.6	Ķiõ'lle da kulttuu're õhtneei kõõččmõõžž	8
5	MÄTTJEMTÄÄVTÕÕZZ DA MÄTT'TÕÕZZ KÕSKKSAŽ SIISKÕÕZZ.....	10
5.3.	Jie'nnkiõll da ķeerjlažvuõtt	10
5.3.3	Sää'mkiõll da ķeerjlažvuõtt -mättmie'rr	10
5.3.8	Lää'ddkiõll sää'mkiõllsaid -mättmie'rr	18
5.3.9	Ruõcckiõll sää'mkiõllsaid -mättmie'rr	18
5.5	Vee'res ķiõl	19
5.5.7	Vee'res ķiõl, sää'm, A-mättmie'rr	21
5.5.8	Vee'res ķiõl, sää'm, B2-mättmie'rr	24
5.5.9	Vee'res ķiõl, sää'm, B3-mättmie'rr	26
MIE'LDDÕS 1	Ouddneei ķiõlltäaid taa'zzi čiõlggeemtaullõk.....	29
MIE'LDDÕS 3	Lookkjiškooulškooultõõzz tiuddeei sää'mkiõl mätt'tõõzz täävtõõzz, Kõskksaž siiskõõzz da mätt'tõõđi mättjummuž ärvvtõõllmõš. Mätt'tõshalltõõzz vuäppõ'sse nr 8/012/2015 .	39

1 MÄTT'TEMPLAAN

1.1 Mätt'templaan raajjmõš

Lookkjiškooulškooultõõzz mätt'templaansystee'm vue'zz liä

- lookkjiškooul-lää'kk (629/1998) da -asetõs (810/1998)
- riikksábar asetõs lookkjiškooul-lää'jjest õõlgtum škooultõõzz takai vä'lddkáaddlaž täävtõõzzin da čiássjuággast (942/2014)
- Mätt'tõshalltõõzz meärrõs lookkjiškooul mätt'templaan vuáðain
- škooultõõzz já'rjsteei primmum mätt'templaan
- lookkjiškooulasetõõzz (810/1998) 3 § meáldlaž juõ'kkeksaž plaan.

Puk nuõri lookkjiškooulškooultõõzz já'rjsteei rá'jje lookkjiškooul mätt'templaan tai lookkjiškooul mätt'templaan vuáðai mie'ldd, gõõi-ijgu ij mätt'tõs- da kulttuurministeria u'vddem riáššámláá'vest jee'res šõõdd. Jõs lookkjiškooulškooultõõzz riáššámláppa õhttáâv jeä'rab škooultõstuejj, tõõzz õhttnee meärrõõzzid vää'ldet lokku mätt'templaan raajjâm poodd. Mätt'templaanâst mie'rreet lookkjiškooul mätt'tõs - da šõddeemtuejast. Škooultõõzz já'rjsteei ráajj mätt'templaan vuáðald lookkâmee'kkpâjisa plaan mätt'tõõzz vue'jj riáššmõõžžâst. Mätt'tõõtti ráajj persoonlaž mätt'templaa'nes lookkjiškooul mätt'templaan di lookkâmee'kkpâj'j plaan vuáðald.

Mätt'templaan raajjâm poodd álgg vä'ldded lokku jee'res mättstroi'ttli mätt'temta'rjjõõzz di lookkjiškooul tuáimmjempirrõõzz, pääiklaž siltteemraavásvuõðid da spesiaalresuursid. Lookkjiškooulpái'kk-káá'dd le'be -vuu'd luátt da pirrõs, historia, kiõlljeállmõõžž di jie'llemvue'kk- da kulttuurjie'llem po'hte mätt'templaa'ne pääiklažvuõð. Vue'jj õhtsažtuejj jee'res sue'rji á'sštobddjivui'm láá'zzat mätt'tõõttmõõžž jie'llemá'lddvuõð da čiõõlõsvuõð. Mätt'templaan raajjâm poodd še piijât ääi'põddsaž tässa mätt'templaan vuáðain meä'rroom aa'sšid.

Škooultõõzz já'rjsteei preemm lookkjiškooul mätt'templaan ou'ddel tõn áá'nmaválddmõõžž jee'rab láä'ddkiõ'le, ruõcckiõ'le da sää'mkiõ'le di taarbseen jee'res kiõ'le uvddum mätt'tõõzz vääras.

Mätt'tõõtti vwei'tlvažvuõtt spraveded lookkjiškooul mättmeärra siskkõõvvi mättjummuž koolm ee'jj se'st a'lğge staañad riáššee'l mättjummsi ouddnummuš soojlânji da ta'rjee'l taarbšum mättjummuž da mätt'tõõttmõõžž tuärjjõõzz. Mätt'templaan álgg raajjâd nu'tt, što tõt oudd mätt'tõõttja vwei'tlvažvuõð persoonlaž va'lljummsid še jee'res škooultõõzz já'rjstee'ji u'vddem mätt'tõõzz áu'kken áá'nee'l.

Škooultõõzz já'rjsteei mie'rrad, má'htt mätt'templaan raajât mätt'templaan vuáðdaa'sši vuáðald. Lookkjiškooul mätt'templaan raajât õhtsažtuejast lookkjiškooul tuejjlažkáá'dd, mätt'tõõðji, mätt'tõõðji puärrsi da jeä'ltee'ji di šeáttmõõžž di õõlgtum vue'zzin láá'ssen sosiaal- da tiõrvásvuõttthuõl tiu'ddepiiijmõ'sše kuulli tuejaid hoi'ddjeei ve'rğgnii'kkivui'm. Õhtsažtuej mätt'templaan raajjmõõžžâst vwei'tet tuejjeed še jee'res škooultõõzz já'rjstee'ji da jee'res çõnstõsjoukivui'm Juõ'kkkast mätt'tõõðji puärrsin da jeä'ltee'jin álgg lee'd še vwei'tlvažvuõtt tobdstõõttâd mätt'templaa'ne. Ou'ddel mätt'templaan priimm'mõõžž škooultõõzz já'rjsteei šádd kuullâd mätt'tõõttikáá'dd da lookkjiškooul tuejjlažkáá'dd di va'rrjed lookkjiškooul

juõ'kk mätt'tõõttja vuei'tlvažvuõđ ðlmmeed jurddjeez tõ'st. Õhttsažtuejain jee'res ðhttsažtuejjkuei'mivui'm pðõrgât ainsmâ'tted lookkjiškooulskooultõõzz ðlltäss'sažvuõđ, ðhttsažkâaddlaž miarkâlvuõđ di še ðhttõõzzčõnnõõttmõõžž ðõutsââ'jest meä'rtõllum täävtõõzzid da tuâimmjemnaa'lid.

Mätt'templaan raajjâm poodd pðõrgât čauddmõõžžid, kook oudeed lookkjiškooul tuâimmjemkulttuur, tuärjee mätt'tõõđji pue'rrjie'llem, vuäittmõõžž da vuässadvuõđ, sme'llkâ'tte resuursi soojjlõs da viõkkšõs âânnmõ'sše di määngpeälsmä'tte vuärrvaaiktõõzz lookkjiškooul se'st da kõskkvuõđâst pirrõõtti ðhttsažkâdda.

1.2 Mätt'templaan siiskõs

Nuõri lookkjiškooulskooultõõzz mätt'templaan âânn se'st täid vue'zzid:

- tuâimmjemjuurd da ärvvteäddõõzz
- škooultõõzz jä'rjsteei priimmâm lookkjiškooul čiässjuâkk
- kiõllprograamm
- tuâimmjemkulttuur vä'lddââ'bleķ
- mätt'tõõttâmpirrõõzz da -mõõntõõllmõõžž
- jiõččnaž mätt'tõõttmõõžž vuâđdjurddi
- ä'sšobbvuõđ
- mätaunnâz tuejjõs, mätaunnâz mätt'tõõzz takai täävtõõzz da ärvvtõõllmõš
- täävtõõzz da kõskksaž siiskõõzz kuursi mie'ldd
- doom da mättõõttâmstroi'ttel ðhttsažtuejj
- ðhttsažtuejj ämmatlaž mättstroi'ttli da jee'res lookkjiškooulivui'm
- ðhttsažtuejj universitee'ttivui'm, ämmatõllškooulivui'm, jee'res mättstroi'ttlivui'm da ðhttsažtuejjkuei'mivui'm
- teätt- da saagtemteknologia ââ'nneplaan mätt'tõõzzâst
- vuä'pstemplaan
- mättjem da mätt'tõõttmõõžž tuärjjõõzz taarbšeei mätt'tõõđji mätt'tõs
- kiõll- da kulttuurjoouki mätt'tõs
- mätt'tõõttâmhuõll
- mätt'tõõđi mättjummuž ärvvtõõllmõš
- juätkkjeei ooudâsviikkmõš da ärvvtõõllmõš tuâimmjumms'est.

Lookkjiškooul mätt'templaanâst âlgg čiõlggeed puki tõõzz siskkõõvvi kuursi täävtõõzzid da kõskksaž siiskõõzzid.

Jõs lookkjiškooul reäšš vee'reškiõllsaž mätt'tõõzz, ougglestmätt'tõõzz le'be vuäittmõõžž spraaved lookkjiškoouldiploomid le'be čeäppõsmättjemkuursid, tõn âlgg meä'rtõõllâd mätt'templaanâst.

Mätt'tõõtti - da mätt'tõõtti huõll-lää'jj (1287/2013) 13 § mie'ldd škooultõõzz jä'rjsteei va'sttad tõ'st, što mätt'tõõttâmhuõl čõõđviikkâm, ärvvtõõllâm da õõudâsviikkâm diõtt juõ'kk mätt'tõõttâmstroi'ttla raajât mätt'tõõttâmhuõllplaan.

Lookkjiškooul-lää'jj 21 § 3 momee'nt mie'ldd (629/1998, muttum laa'jjin 1268/2013) škooultõõzz jä'rjsteei âlgg raajjâd mätt'templaan ðhttvuõđâst plaan mätt'tõõđji suõjjeem diõtt viõkkvää'ldest, keeu'summšest da jie'tt'tummšest di tiu'dde piijjâd

plaan da vä'rdjed tön jää'kkummuž da čöđđ viikkâm. Kõöččmõžžâst âarrai plaan âlgg kee'rjeed juđ'kk mätt'tõttâmstroi'ttel mätt'tõttâmhuõllplaa'ne [Mätt'tõtti - da mätt'tõttihuõll-lää'kk (1287/2013), 13 §].

Lookkjiškooul-lää'jj 21 § 3 momee'nt mie'ldd (629/1998, muttum laa'jjin 1268/2013) škooultõžž jä'rjsteei âlgg raajjâd da ra'vvjed mätt'templaan õhttvuõđâst plaan raņstõskuânsti âânmmõžžâst da tõiđ kuõskki mõõntõõllâmvuõ'jjin.

Neezni da âummai kõskksaž tää'ssäärvast uvddum lää'jj 5a § mie'ldd(609/1986) muttum laa'jjin (1329/2014) škooultõžž jä'rjsteei va'sttad tõ'st, što piirree'jji raajât juđ'kk mätt'tõttâmstroi'ttla tää'ssärvvplaan õhttsažtuejast tuejjlažkoo'ddin da mätt'tõđjivui'm. Juđ'kkeksaž ta'rkstõõllâm sâjja plaan vuei'tet raajjâd jäänmõsân koolm eeggas vuârstes. Tää'ssärvvplaan vuei'tet siiskâ'tted vue'ssen mätt'templaanâst le'be jee'res mätt'tõttâmstroi'tel plaanâst.

Õõut-tääss'sažvuõttlää'jj (1325/2014) 6 § 2 momee'nt mie'ldd škooultõžž jä'rjsteei âlgg ââ'nned huõl tõ'st, što mättstroi'ttlin lij plaan taarbšum tuâimin õõut-tääss'sažvuõđ õõudâsviikkmõžž diõtt. Õõut-tääss'sažvuõttplaan vuâitt siskkõõvvâd mätt'templaa'ne.

2 LOOKKJIŠKOULŠKOULTÕÕZZ TUEJJ DA ÄRVV-VUÂDD

2.1 Lookkjiškooulškooultõõzz tuejj

Lookkjiškooulškooultõõzz tuejjan lij veiddsõs takaičuõvtõõzz nânummuš. Lookkjiškooulškooultõõzzâst takaičuõvtõs nârrai äärvain, teâdain, täaidain, fi'tjõõzzin da täattast, koi veäkka kriittlaž da jiõččnaž jorddmõ'sše põ'stti oummu silttee tuâimmjed va'sttee'l, mie'ttmiõllsanji, õhttsallanji da pi'rğġee'l. Lookkjiškooul poodd mätt'tõõtti nârr tarbbâz oummu, kulttuurid, luâđ da õhttsažkââ'dd kuõskki teâđ da täaid. Lookkjiškooul mätt'tõs harjnnâ'tt mätt'tõõtti fi'tjed jie'llmest da maai'limest viõggâst âarraai määngtäkksaž kõskknaž čõõnõsvuõđid di jerreed veeidas eettmõõžžid.

Lookkjiškooulškooultõõzzâst lij mätt'tõs- da šõddeemtuejj. Lookkjiškooulškooultõõzz poodd mätt'tõõtti räajj identitee'ttes, ooumažfi'tjõõzz, maai'lmkaartâs da -teâđas di päai'kes maai'limest. Seâmma poodd mätt'tõõtti veekk oudâs kõskkvuõđâs mõõnniägga da ķeäčč pue'ttiägga. Lookkjiškooulškooultõs činlmätt mätt'tõõtti miõl ķeässmõõžž tiõđi da čeäppõõzzi mailmma di veekk oudâs vaalmâšvuõđid tuejj-jie'llma da tuõjju.

Lookkjiškooulškooultõs raajâatt vuâđdmätt'tõõzz mättmeä'r õõl. Tõt oudd takai lââ'ssmättjemvaalmâšvuõđid universitee'ttid, ämmatõllškooulid da lookkjiškooul mättmeärra vuâđdõõvvja ämmatli'žze škooultõ'sse. Lookkjiškooulast ha'ņķķuum teâđaid da täaidaid čuä'jtet lookkjiškooul lopptuõđštõõzzin, pä'jjmätt'tõõttitu'tkkõstuõđštõõzzin, lookkjiškoouldiplomin da jee'res čuä'jtõõzzin. Lookkjiškooulškooultõs vuä'ppast mätt'tõõđi pue'ttiäai'j plaani raajmõ'sše da jie'llempâä'j pi'stti mättjummsa.

2.2 Ärvv-vuâdd

Lookkjiškooul mätt'templaân vuâđđaa'sši ärvv-vuâđđ šâdd lää'dd čuõvtõsärbbvuõ'tte, koon mie'ldd mätt'tõõttmõš da mättjummuš oodee õhttsažkââ'dd da kulttuur. Čuõvtõs lij persooni da õõutstõõzzi täidd tuejjeed čauddmõõžžid eettlaž tu'mmjummuž, nuu'bb sâjja jäälõõttmõõžž da tiõttu vuâđdõõvvi tu'mmjõõzz veäkka. Čuõvtõs'sse kooll täidd da tätt kiõtt'tõõllâd luučkai ķiçčlõõttmõõžžid da vaaldšeei tuõttvuõđi kõskksaž risttreeidaid eettlanji, mie'ttmiõllsanji da čauddmõõžžid oo3zee'l. Čuõvtõs kuâsttai huõl âânnmõššân, veiddsõs vuâinnmõššân, veiddsõs tuõttvuõđ äblkâsttmõššân da čõnnõõttmõššân tuâimmjummsa miõttlõs muttsi peä'lest. Lookkjiškooul moojjaš čuõvtemtuejast põrggmõõžž tuõttvuõ'tte, luučkai vuõ'tte da vuõiggvuõđ meâldlažvuõ'tte. Lookkjiškooulmätt'tõs ooudad ärvvsilttummuž kiõtt'tõõlee'l õõlmâsciâlkkum äärvvai da tuõttvuõđ kõskksaž cäggsid.

Lookkjiškooulmätt'tõõzz vuâđđan lij jie'llem da ooumažvuõiggâdvuõđi ci'sttjummuš di ooumažäärv neeurte'mesvuõtt. Mätt'tõõtti räajj lookkjiškooulpoodd šõddâm fi'tjõõzz vuâđđ- da ooumažvuõiggâdvuõđi tue'kken âarraai äärvain, kõskksaž vuâđđ- da ooumažvuõiggâdvuõttnoormin di täid vuõiggâdvuõđid oudâs viikkjin tuâimmjemnaa'lin. Lookkjiškooul mätt'tõs vuâđđââvv kõskksaž ooumažvuõiggâdvuõttuâppmõõžžid, mâ'te Päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõ'sše.

Lookkjiškooulmätt'tõs veekk oudâs tää'ssäärv da õõut-täss'sažvuõđ di pue'rrjie'llem da demokratia. Lookkjiškooulmätt'tõs lij mätt'tõõđji åskldõõgg, jie'llemkiõõčmõõžž da paa'rtipoliittlaž bea'lnn čõnnsate'm, ij-ka tõn vuäžž åå'nned kaauplaž vaaiktem neävvan. Lookkjiškooulmätt'tõs sme'llkått tu'mmjed lä'ddla õhttsažkåå'dd da Meeraikõskksaž ooudåsviikkmõõžž vuåittmõõžžid, vaajtõsmåainaid da panna'åssid. Vuåssadvuõtt, tuåimmjemvuõtt da õhttsallaşvuõtt teå'dde puk lookkjiškooul tuåimmjumms'est.

Lookkjiškooulmätt'tõõzzåst fi'ttjet keåll'jeei jie'llemnåå'l da ekososiaalaž čuõvtõõzz vie'lt'te'mesvuõtt di raajåt siltteemvuåđaid pirrõõzz da meerlaž pue'rrjie'llem oudås viikki ekonomiaa'je. Mått'tõõtti fi'ttai jijjås tuåimmjumms'es da globaal vasttõõzz miårktõõzz luåttree'ğgesvuõ'tte pi'stti åånnmõõžžåst, åimm-muttåz tuõ'll'jumms'est da luåđ määñghåmmsažvuõđ seeiltumm'sest.

Lookkjiškooulmätt'tõs sme'llkått meeraikõskksaž õhttsažtuõjju da maai'lm-meerlažvuõđ ÕM oudåsviikkåmtååvtõõzzi å'rnn.

Juõ'kk lookkjiškooul lij õhttsažkå'dd, ko'st määñgain kiõll-, jie'llemteått- da åskldõktuåksin pue'tti oummiin lij vuåittmõş tobddåd õhttsaž pue'rrjie'llem åårvaid da vuåđđjurddjid di harjjned õhttsažtuõjju. Lookkjiškooulåst sme'llkåå'ttet kõskknaž perstumm'sa da huõllåånnmõ'sşe. Kreevsõsvuõđ, altteejesvuõđ, veårnaivuõđ da våimmşõsvuõđ åå'net åårvast. Luučkai da kulttuurlaž määñgnallşemvuõđ vuei'net ree'ğgesvuõttån da kreevsõsvuõđ teåttkåivvan. Kulttuuraa'rbid tuårjeet vää'ltee'l, årvvtõõlee'l da oõdee'l tõid õhttnee'i teåđ da silttummuz.

Mått'templaanåst årvv-vuåđ konkretisåå'stet jijjås lookkjiškooul vuådald kõskksaž åå'sšin. Årvv-vuåđđ teåuddai lookkjiškooul tuåimmjemkulttuuråst, pukin måttaunnsi mått'tõõzzåst da reåuggmõõžž organisåsttmõõžžåst. Lookkjiškooul årvv-vuåđ činlmå'tte tåin lookkjiškooul mått'templaan vuåđain čiołgguum å'sşobbvuõđ, kook liå årvvpeå'lvålddmõõžž ååi'jpoddsåž şõddeem- da şkooultemva'žžtõõzzid.

4 MÄTT'TÕÕDI VUÄ'PSTÕS DA NÄÄNUMMUŠ

4.6 Ķiõ'le da kulttuu're õhttnei kõõčmõžž

Puki mätt'tõõdji mätt'tõõzzâst jää'kket õhttsaž, lookkjiškooul mätt'templaan vuâdđaa'šši meâldlaž täävtõõzzid da vuâdđjurddjid. Mätt'tõõdji ĳiõl'laž vaalmâšvuõđ di kulttuurtuâkkaz vää'ldet lokku lookkjiškooul mätt'tõõzzâst. Juõ'kk mätt'tõõdi ĳiõll-da kulttuuridentitee'tt tuärjeet määngpeällsânji. Mätt'tõõdjid vuä'pstet fi'ttjed da ci'sttjed juõ'kkka vuâdđlää'jj meâldlaž vuõiggâdvuõđ jiijjâs ĳiõ'le da kulttuu're. Mätt'tõõdjid vuä'pstet teâdsted jiijjâs ĳiõl'laž da kulttuurlaž vuõiggâdvuõđ jee'res vuõ'jjin.

Täävtõssân lij vuä'psted mätt'tõõdjid u'vded äärv jee'res ĳiõlid da kulttuurid di oudâs viikkâd kuei't- da määngĳiõllsažvuõđ da nu'tt tuärjeed mätt'tõõdji ĳiõl'laž tie'ttemvuõđ da metakiõl'laž tääidaid. Lookkjiškooul mätt'tõõttmõ'šše vuei'tte sikkõõvvâd määngĳiõllsaž mätt'temvue'jj.

Lookkjiškooulškooultõõzzâst mättjemstroj'ttel mätt'temkiõll lij ju'n-a lää'dd le'be ruõcc. Mätt'temkiõllân vuäitt lee'd še sää'm-, romaan- le'be sie'vvenkiõll. Lââ'ssen bie'kk mätt'tõõzzâst vuei'tet lookkjiškooul-lää'jj 6 § 1 momee'nt meâldlânji u'vded jee'res gu oudbeä'lnn peäggum mätt'tõõdji jiijjâs ĳiõlin. Mätt'templaa'ne šâdd nääi't ääreem keerjeed, koin mättaunnsin, mâin meä'rin da mä'htt oudbeä'lnn peäggum ĳiõlid âä'net mätt'tõõzzâst le'be mätt'tõõttmõžžâst.

Sä'mmla da sää'mkiõllsa

Sää'm-mätt'tõõdji mätt'tõõzzâst vää'ldet lokku, što sä'mmla liâ algmeer, ĳeäin lij jiijjâs ĳiõll da kulttuur. Sää'm-mätt'tõõdji lookkjiškooulmätt'tõõzz jeä'rben täävtõssân lij, što nuõr vuei'tte šõddâd jiijjâs ĳiõllses, kulttuurses da õhttsažkâdda di raajjad jiijjâs identitee'ttes. Lookkjiškooulmätt'tõs vuäitt tuärjeed še mõõntum algĳiõll o'ddest mättjummuž da ĳiõl jealltummuž. Lookkjiškooulmätt'tõs oudad jiijjâs historia, kulttuur da määng riikk voudda vuällai sää'mõhttõõzz tobddmõžž, teâdstummuž sä'mmlain õhttân maai'lm algmeeran da oudd vuäittmõžžid ä'rbbvuõđlaž teâđ mättjummsa. Lookkjiškooulmätt'tõs oudad mätt'tõõdji vuäittmõžžid sää'mkiõl da sää'mkiõllsaž õlltää'zz mättjummsid Lää'ddjânnmest da raajj-jânnmin.

Lää'ddjânnmest mainstum sää'mkiõlid – aanarsää'm, nuõrtsää'm da tâ'vvsää'm – vuei'tet mätt'ted lookkjiškooulâst lookkjiškooul-lää'jj 8 § mie'ldd jie'nnkiõl da ĳeerjlažvuõđ mättmie'rren. Sää'mkiõl vuei'tet mätt'ted še vee'res ĳiõl jee'res kookkaž mättmie'rren le'be lookkjiškooultõõzz tiuddejen mätt'tõssân. Sää'mkiõl vuei'tet mätt'ted jie'nnkiõl da ĳeerjlažvuõđ mättmie'rren, hâ't i lookkjiškooul ij oudče mätt'tõõzz sää'mkiõlin. Sää'm jie'nnkiõllân mätt'tõõdjid mätt'ted lää'ddkiõl le'be ruõcckiõl ju'n-a pääđ sää'mkiõllsaid õõlgtum mättmeä'r le'be lää'ddkiõll da ĳeerjlažvuõtt le'be ruõcckiõll da ĳeerjlažvuõđ mättmeä'r mie'ldd. Sää'm-mätt'tõõdjid, ĳeäin ij leäkku leämmaž vuäittmõš mättjed sää'mkiõl jiijjâs pirrõzzâst, vuei'tet ta'rjjeed sää'mkiõl vee'res ĳiõllân- mätt'tõõzz.

Sää'mkiöll vuäitt lee'd lookkjiškooul mätt'tõõzz mätt'temkiöll, da vuâddmätt'tõõzzâst sää'mkiöllsaž mätt'tõõzz vuäžžjid mätt'tõõđjid põõrgât tuärjjeed sää'mkiöllsaž mätt'tõõzz juátkkjummuž še lookkjiškooulâst. Sää'mkiöllsaž mätt'tõõzz jeä'rben täävtõssân lij mätt'tõõđji nâanummuš sij šõõddeen kuei'tkiöllsažvuõ'tte. Mätt'tõs nâânad še sä'mmlai õõutverddsaid mätt'tõõttâm- da tuâimmjemvuäittmõõžžid nu'tt sää'm- gu lää'ddkiöllsaž õhttsažkää'ddest. Sää'mkiöllsaž mätt'tõõzzâst jee'res mättaunnsi mätt'tõs da mätt'tõõttmõš tuärjje sää'mkiõl tääidai ouddnummuž. Sää'mkiöllsaž mätt'tõõzzâst jää'kket mätt'templaan vuâđaid vää'ldee'l lokku sää'mkulttuur jii'jjesnallšemvuõđ. Mätt'tõõzzâst piijât teädd sä'mmlai jiijjâs historia di sää'mõhhtõõzz ärbvuõđlaž jie'llemvue'jji, ä'rbvuõđlaž teäđ, sää'mvuu'd luâđ di sää'm-musiikk-, mainstem- da kiõtt-tuejjä'rbvuõđ tobddmõõžž. Mätt'tõõzz resurssân ââ'net â'lddpirrõõzz, ruättõhhtõõzz, sää'mkiöllsaž media da aktiivlaid õhhtvuõđid jee'res sää'mvuu'did.

-----

5 MÄTTJEMTÄÄVTÕÕZZ DA MÄTT'TÕÕZZ KÕSKKSAŽ SIISKÕÕZZ

5.3. Jie'nnkiõll da keerjlažvuõtt

Mättaunnsen jie'nnkiõll da keerjlažvuõtt lij lookkjiškooulmätt'tõõzz kõskksaž täidd-, teätt-, kulttuur- da čeäppõsaaunâs. Tõt ta'rjjad aunnsid kiõl'laž da kulttuurlaž takaičuõvtõõzz di jiijjâs identitee'tt raajjmõ'sše. Mätt'tõs veekk ooudâs juurdčemtäaidaid da nâânad nu'tt aargâst gu mätt'tõõttmõõžžâst taarbšum mättjummsa mättjemtäaidaid da vuârvaaikeemsilttummuž. Tõt vuäžž siiskõõzzid kiõll-, keerjlažvuõtt- da saakkeemteâdain di kulttuur tu'tkkummšest. Mättaunâs lij vue'ss lookkjiškooul kiõll-, kulttuur-, media- di meerlaž- da demokraatiašõddummšest.

Jie'nnkiõl da keerjlažvuõđ mätt'tõõzz täävtõssân lij täidd õlmmeed jiijjâs njäälmlânji da kee'rjlânji jee'res vue'jji õõlgtem naa'lin. Mätt'tõõzz jurddjen lij mätt'ted nõkam kiõl da keerjlažvuõđ tobddmõ'sše di kiõllââ'nem-, te'kstt-, määnglââkk-, vuârvaaikeem- da mediatäaidaid, koid lââ'ssmättjummuž, tuejj-jie'llem da õhttsažkoo'ddi tuâimmjummuš õõlgtte. Mätt'tõs vuâđđââvv veiddsõs te'ksttfi'ttjõ'sse, koon mie'ldd tee'kst vue'itte nârrjed saanin, kaartin, jiõnin, nââmrin le'be tõi kuällsin le'be jee'res symbolsystee'min. Mätt'tõs vuä'ppast aktiivlaž teâđ ha'ḡkkummša, teâđ kriittlaž kiõtt'tõõllmõ'sše, tu'lkummša da eettlaž tu'mmjummsa.

Keerjlažvuõđ mätt'tõõzz täävtõssân lij nu'tt mooččâd- gu teättkeerjlažvuõđ fi'ttjummuš, lookkâmtobdlmi činļmâttmõš di tee'ksti jerrummuš da tu'lkummuš jee'res vuei'nnemkuu'lmin. Keerjlažvuõtt ta'rjjad jie'llem tobdlmid da nâânad kriittlaž tu'mmjummuž, empatia da identitee'tt di eettla da esteettlaž tu'mmjummuž ouddnummuž da kulttuurärbba tobdtõõttmõõžž. Keerjlažvuõđ lookkmõš määngpeälsmätt õõlmtõõzz.

Jie'nnkiõl da keerjlažvuõđ mätt'tõs ainsmätt jiijjâs kiõl'laž da kulttuurlaž tuâkksest vuõ'lğgi identitee'tt raajjmõõžž määnggââ'blkallaš da mediâsttnam õhttsažkââ'ddest. Täävtõssân lij mättjed u'ydded äärv määngkiõllsažvuõ'tte, kulttuurlaž määngghämmsažvuõ'tte, kiõl'laž ooumažvuõiggâdvuõđid, tää'ssäärv da õõut-täss'sažvuõ'tte.

Mätt'tõõžžâst põõrgât mättaunnâz siisklaž integratioo'je, gu jee'res teätt- da täiddvuu'd liâ õhttvuõđâst nuu'bbeež. Mätt'tõõttmõõžžâst ââ'net määngpeällsaž metoodid da vaajtõõlli mätt'tõõttâmpirrõõzzid, mâ'te ne'tpirrõõzzid, ke'rjppõõrtid da kulttuurstroit'ltid, di mätt'tõõđjid miârkteei, jeä'lstõslaaggan da mättjem räämm pu'htti tuejaid. Tee'kstid raajât, tu'lkkeet da jue'jjet nu'tt õhttu gu še õõutsââ'jest, äu'kkee'l še teätt- da saaggetemteknologia. Jie'nnkiõl da keerjlažvuõđ jee'res mättmeä'ri mätt'tõõžžâst tuejjeet õhttsažtuej mättmeä'ri kõõsk da jee'res mättaunnsivui'm.

5.3.3 Sää'mkiõll da keerjlažvuõtt -mättmie'rr

Sää'mkiõll da keerjlažvuõtt -mättmeä'r jii'jjesnallšem tuejjan lij činļmâ'tted sää'mkiõl täaid, määnglookkâm- da vuârvaaikeemtäaidaid di jeä'rben sää'mkiõllsaž keerjlažvuõđ da sää'mkulttuur tobddmõõžž. Mätt'tõõžžâst vää'ldet lokku sää'mkiõll jânnam alggmeer kiõllân da mätt'temkiõllân. Mätt'tõs činļmâtt mätt'tõõđi fi'ttjõõzz

tõ'st, mii miärktõs kirjõlltäidain, kirjõlltie'ttemvuõdin, jiijjäs kirjõlin da kulttuurin lij persoon identitee'ttid da õhttsažkoo'ddid. Mätt'tõs nõânad sä'mmlai historia da kulttuurä'rbbvuõd tobddmõõžž di veeidad mätt'tõõdji fi'tjõõzz keerjlažvuõdâst da kulttuurâst. Pue'rr kirjõll- da vuärrvaaiktemtäaid liâ miärktei tuejj-jie'llem da aargâst spraavdõõttâmdiõtt. Mätt'tõõzzâst vuä'pstet smiõttâd kirjõll- da vuärrvaaiktemtäaidai miärktõõzz lâä'ssmättjem vue'jjest di tobdstõõttâd vuäittmõõžžid juä'tkõked sää'mkiõl määttaid õlltää'ssest.

Mätt'tõõzzâst viiggât õõõd mättmeä'r sii'ske integraatio: lookkmõš, kee'rjtummuš, mainstummuš, vuärrvaaiktõs, kirjõll, tee'kst, keerjlažvuõtt da media õhtne juõ'kk kurs täävtõõzzid da siiskõõzzid nu'tt, što teâdai da täaidai mätt'tõõttmõõžž lie juätkkjeei vuärrvaaiktõõzzâst kõskkneez. Pukin kursin viiggât oudâs kee'rjtum takaiõl vaaldšummuž da te'kstt-, mainstem- da vuärrvaaiktemtäaidaid di looggât sää'mkiõllsaid mooččâdkeerjlaž da jee'res tee'kstid juõ'kk kurs vueil'nemkuu'llest. Te'ksttobbvuõdid looggât da kee'rjtet nu'tt õhttu gu õõutsââ'jest.

Mätt'tõõzz täävtõõzz

Sää'mkiõl da keerjlažvuõd mätt'tõõzz täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- čijlmätt da määngpeälsmätt sää'mkiõl silttõõzzâs di te'kstt- da vuärrvaaiktemtäaidaid nu'tt, što pâstt täävtõõzzlaž da meä'rmeâldlaž jiijjäs õõlmtõ'sse da vuärrvaaiktõ'sse
- čijlmätt da määngpeälsmätt teâd kirjõlâst, mooččâd- da teätkkeerjlažvuõdâst, mediast di vuärrvaaiktõõzzâst da silttad äü'kkõed tõid õhtneei fi'tõõzzid
- čijlmätt määnglookkâmtäaidas nu'tt, što son silttad jerreed, tu'lkõed, ärvvtõõllâd, äü'kkõed da raajjâd jee'resnallšem tee'kstid da te'ksttobbvuõdid teâdli'žžen tõi täävtõõzzin di kontee'kstin
- määngpeälsmätt vuärrvaaiktemsiltummšes nu'tt, što silttad jerreed da ärvvtõõllâd jee'resnallšem vuärrvaaiktemvuõ'jjid da -kõskkvuõdid teâdli'žžen tõi kontee'kstin, tõid õhttee'jin vuärrvaaiktemeettmõõžžin da čeä'ppvuõdâst di vuärrvaaiktemsetiikkast
- vaalaš kee'rjtum sää'mkiõl noormid da rajjõõzz, fi'ttai ke'rjkiõl ta'rbbesvuõd da tobdstâatt jee'res jânmin mainstem sää'mkiõlid da fi'ttai jiijjäs säâ'j sää'mkiõl seeilteejen
- čijlmätt kirjõl da keerjlažvuõd tobddmõõžžes da oudâs veekk nu'tt jorddmõõžžes, veeidad takaičuõvtõõžžes, miõlljurddjes da suõppjõõttâmooddâs da räajj maai'lmkaartâs da identitee'ttes
- silttad kriittlânji ärvvtõõllâd jee'resnallšem teätkkääivaid, tiõttu äskkmõõžž, äâ'ntemvuõd da miärktõsvuõdâid di oocčâd da va'lljeed vuäkka suävlaž teätkkääiv
- fi'ttai da jää'kkat raajjivuõiggâdvuõdid, äân teätkkääivaid vuõiggnalla da vaalaš teätkkävčüä'jtõõzzid
- silttad äü'kkõed teätk- da saagtemteknologia määngpeällsânji pukin mättmeä'r vue'ssvuu'din
- tãbdd sä'mmlai historia da čijlmätt teâdâid sä'mmlai aunnsallaš da aunnsate'mes kulttuurä'rbbvuõdâst
- naudaš kirjõlâst da kulttuurâst da oudd äärv tõi määnghämmsažvuõ'tte.

Ärvvtöõllmõš

Sää'mkiõl da keerjlažvuõđ mättmeä'r ärvvtöõllmõš till'lââvv mättmeä'r takai täävtöõzzin jáá'dtum kurssmeâldlaž täävtöõzzid. Kuurs täävtöõzz säärnat mätt'tõõttja, što kuhttu nu'tt u'čtee'l gu mätt'tõõđi vueil'tte seu'rrjed kuursâst ouddnummuž. Mättjemprosee'ss äiggsaž ärvvtöõllmõš, persoonlažtäävtöõzz piijmdõš, jiõččärvvtöõllmõš, verddsäžärvvtöõllmõš da maacctõs tuärjee mätt'tõõđi viikkâd siltummšes oudâs . Kurssärvvsänna vaaikte määngpeällsaž čuä'jtõõzz, hâ't keerjlaž, njäälmlaž da vueil'tlvaž jee'res pu'httõõzz di aktiivlaž tuejjeem kuurs poodd. Ärvvtöõllmõš lij määngpeällsaž, äavas, vuõiggvuõđmeâldlaž, vuässõ'tti, sme'llkõtti da jiõččärvvtöõllmõšše vuä'psteei. Jiõččärvvtöõllâmääidai veäkka mätt'tõõtti rääjji positiivlaž da realiišlaž fi'ttjõõzz jijstes mainsteejen, tee'ksti puu'tteejen da tu'lkkëejen.

Pääkkvuâlaž kuurs

1. Tee'kst da vuârrvaaiktõs (ÄIS1)

Mätt'tõõđi fi'ttjõs määngnallšem tee'kstin da vuârrvaaiktõõzzâst čijlmââvv. Suu määnglookkâmääidast di ooddâs tuaimmjed vuârrvaaiktemvuõ'jjin täävtöõzzlânji da meä'rmeâldlânji lâssan. Son härjjan ta'rkstõõllâd da viikkâd oudâs jiijjâs tääidaid kuvddleejen, mainsteejen, kee'rjteejen da tee'ksti tu'lkkëejen jee'resnallšem pirrõõzzin.

Täävtöõzz

Kuurs täävtõssân lij, što mätt'tõõtti

- mättai äblkâ'sted tee'kstit miärktõõzzid tuejjei obbvuoõttân
- viikkâd oudâs tääid tu'lkkëed, tuejjeed da ärvvtöõllâd jee'resnallšem tee'kstit da tõi õõlmtemvuõ'jjid
- määngpeällsmätt fi'ttjõõzzâs kee'rjtummšest, lookkmõõžžâst da särnmõõžžâst vuârrvaaiktemnallšem, õhttsallaš da persoon'nallšem eettmõššân
- čijlmätt fi'ttjõõzz jijstes tee'ksti tu'lkkëejen da puu'tteejen
- lââ'zzat teädees da tääidees särnmõõžžâst da joukksaaggtummšest.

Kõskksaž siiskõõzz

- jiijjâs saakkteeikaart ouddnummuž mainsteejen, kuvddleejen, kee'rjteejen da lookkjen
- tee'kst fi'ttõs da te'kstšlaaj: mainsteei, čioõlggeei, vuä'psteei, beä'l va'lddi da tu'mmjeei tee'kst da tõi kuállaz
- te'ksttobbvuõđ rajjõõvmdõš, tee'ksti täävtõõzz, kontee'kst, siiskõõzz, rajjõõzz, vueil'nemkuu'lmi, miärktemkõskkvuõđi jerrummuš da teäđ suävtummuš jiijjâs õõlmtõ'sse
- tee'ksti määnghämmsažvuõtt, jeä'rben mediatee'kst da kaart mediast
- tee'ksti määngjiõnnvuõtt
- proosa jerrummuš da tu'lkkëem: fiktiivlaž da faktatee'kst
- teäđha'ņkkummuž da ärvvtõõllâm tääid, säi'mmlookkmõš, teättkäivvkritiikk, teättkäivvčuä'jtõõzz

- tee'ksti referâsttmõš, kommentâsttmõš da aunstõõzz vuâdald ķee'rtummuš di õõutsââ'jest ķee'rtummuš
- sää'nn- da õõlntemree'ğgesvuõđ oudâsviikkmõš
- joukksaagtemtääd da joukkdynamikk täävtõõzzlaž jooukâst sagstõõllmõõžžâst

2. Ķiõll, kulttuur da identitee'tt (ÄIS2)

Mätt'tõõdi fi'ttjõs ķiõl da jee'res õõlntemvuõ'jji miârktõõzzid raajji luândast, ķiõl muttõõzzâst, kulttuur miârktõõzzâst da vuârrvaaiktõõzzâst määngpeälsmâtt. Mätt'tõõtti vuâžž ċiõlg ķiõl da kulttuur miârktõõzzâst persoon identitetta da õhttsažkâdda.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- lââ'zzat ķiõll- da te'kstt-tie'ttemvuõđâs di fi'ttai ķiõl da ķeerjlažvuõđ õhttsažkâaddlaž, persoon'nallsee'm, õhttsallaš da miârktõõzz raaji tuej
- mättai fi'ttjed ķiõl raajõõzzid da ââ'nned ķiõllmäättlaž fi'ttõõzzid tee'kst jerreem mie'ldd
- fi'ttai jiijjâs jie'nnķiõl sââ'j jee'res sää'mķiõli da maai'lm ķiõli jooukâst di kulttuurkontaakti vaaiktõõzz
- fi'ttai Lää'ddjânnam kulttuurlaž da ķiõl'laž määngnallšemvuõđ, jie'nnķiõl da ķiõlltääd di teåd da tiõđvuu'di ķiõli miârktõõzz
- mättai plaaneed, ķiõtt'tõõllâd da raajjâd mainstem da ķee'rtum ä'sštee'kstit, u'vdded da vuâsttav'aldded maacctõõzz di ärvvtõõllad mainstem- da ķee'rtjtemtääideez.

Kõskksaž siiskõõzz

- ķiõl, ķeerjlažvuõđ da kulttuur miârktõs identitee'tt raajjmõõžžâst
- ķiõl raajõõzzi da jee'res miârktõõzzid raajji õõlntemvuõ'jji analyys
- sää'mķiõli ve'rddõõllmõš jee'res ķiõlid, ķiõl vaajtõõllmõš da mottjummuš, ķe'rtjķiõl noorm, oudâsviikkmõš da vuâ'pstõs, Lää'ddjânnam ķiõl'laž da kulttuurlaž määngnallšemvuõđ, ķiõl da kulttuur õhttvuõtt, määngķiõllsažvuõtt, ķiõli jie'llemviõkksažvuõtt
- kuurs temma õhttnei fiktiivlaž da faktatee'kst
- ķee'rtummuš prosessân: ideâsttmõš, plaanummuš, ää'sš rajjõs da vuei'nnemkuu'lm va'lljummuš, vuâzztummuš, maacctõõzz ouddmõš da vuâsttavälldmõš, ķiõtt'tõõllmõš, šlaajj pue'rummuš, pâ'jjķee'rtummuš da ķiõrgtummuš
- informatiivlaž sârnnamvuâr raajjmõš da ċuä'jtummuš di maacctõõzz ouddmõš da vuâsttavälldmõš

3. Ķeerjlažvuõđ kuânst da tu'lķķeem (ÄIS3)

Mätt'tõõdi fi'ttjõs sää'mķiõllsaž ķeerjlažvuõđâst, ķiõl ċeäplõs tuejast da tõn kulttuurlaž miârktõõzzâst šâdd määngpeälsânji. Mätt'tõõtti härjjan tu'lķķeed ķeerjlaž tee'kstit nu'tt njäälmlânji gu ķeerjlanji da naaudšed ķeerjlažvuõđâst tõn jee'res ââ'blkin.

Mätt'tõõtti mättai juuhljä'tted še aargâst sä'mmlaid aunnsallaš da aunnsate'mes kulttuurä'rbbvuõđid.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- härjjan lookkâd fiktiivlaž tee'kstid analyyttlanji da suõppjõõdee'l
- čijlmätt fi'ttjõõzzâs ķeerjlažvuõđâst da tõn vaaiktemkuânstin
- määngpeälsmätt tääidaid jerreed da tu'lķķeed ķeerjlažvuõđ suävlaž fi'ttõõzzid da älddnemnääl äu'ķķee'l da mättai vuâđđõõllâd tu'lķķummšes
- mättai tobddâd sä'mmlai historia da čijlmätt teâđees sä'mmlai aunnsallaš da aunnsate'mes kulttuurä'rbbvuõđ pirr
- mättai fi'ttjed ķiõl poeettlaž luând
- čijlmätt joukksaaggtentäiidees.

Kõskksaž siiskõõzz

- ķeerjlažvuõđ šlaaj di tõi määngnallšemvuõtt da mottjemvuõtt
- määngtu'lķķeemvuõtt, ķiõl kovveemvuõtt da tekstuaalaž kuânst ķeerjlažvuõđâst da jiijjâs tee'kstin
- proosa, sä'nnâttmõš da draama jerrummuš da tu'lķķummuš
- määngghämmsažvuõđlaž tee'ksti mainstõõllâm da õõlmtõõzz ta'rkstõõllmõš, hâ't mâka musiikk, tea'tter, jie'llikaart da čeäppõskaarti jerreem da tu'lķķeem
- ķeerjlažvuõđ vuâđald ķee'rjtummuš
- sä'mmlai raajjâm le'be sä'mmlain mainsteei ķeerjlažvuõđ da jee'res čeäppõõzz ta'rkstõõllmõõžž da ärvvtõõllmõõžž jookkâst siltteem vuei'nnemkuu'limest

4. Tee'kst da vaaiktummuš (ÄIS4)

Mätt'tõõtti mättai ta'rkstõõllâd määngghämmsaž tee'kstid da tõi õlmmemnaa'lid da vuârvaaiktõõzz jeä'rben vaaiktummuš da vuässadvuõđ vuei'nnemkuu'limest. Son härjjan vaaiktummuš da argumentâsttmõõžž kuânstid di čijlmätt tõi õhtnee'i teâđaid da tääidaid.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- čijlmätt kriittlaž lookkâmääidas, jeä'rben medialookkâmääidas
- silttad vuâđđõõllâd nu'tt ķe'rjteejen gu mainsteejen še määngpeälsânji vuai'nnmõõžžâs
- mättai ta'rkstõõllâd da ärvvtõõllâd tee'kstid da tõi vää'ltem äärvaid hâ't mâka ideolooglaž da eettlaž vue'lğğemsõõ'jin
- silttad ta'rkstõõllâd ķeerjlažvuõđ, jee'res čeäppõõzz da media õhttsažkâaddlaž vaaiktõõzz da kulttuurlaž miârktõõzz, še sä'mmlai kulttuur vuei'nnemkuu'limest.

Kõskksaž siiskõõzz

- vaaiktummuš da argumentâsttmõõžž nää'l di retoorlaž kuânst
- vaaiktummuš ķiõl'laž da visuaalaž kuânst
- tee'ksti ideolooglažvuõđ tobddmõš, miõlljurddi da tu'tķķeemteâđai jeä'rdõõzz, teâđha'ņķķummuš da -vaaldšummuš, saaggtummuš eettlažvuõtt
- sää'nnfrijjuõtt, sensuur, teâtkäivvkritikk, raajjivuõigğadvuõđ, mediakritikk

- beä'l va'lldi da vaaikteei mooččâd- da teättkeerjlažvuõđ kuânst da šlaaj
- argumentâ'sttemtäaid, beä'l va'lldi kee'rjtõõzzi da sårnnamvuârai mätt'tõõttmõš

5. Te'kstt da konte'kstt (ÄIS5)

Mätt'tõõtti mättai ta'rkstõõllâd tee'kstid da tõi kontee'kstid. Mätt'tõõtti härjjan jerreed, tu'lkkëed da raajjâd jee'res mallsaž da -šlaaajjsažlaaggan tee'kstid.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- mättai ta'rkstõõllâd tee'kstid tõi mäddtiõđlaž, kiõl'laž, ääiglaž da kulttuurlaž kontee'kstin da kōskkvuõđâst jee'res tee'kstid
- mättai jerreed tee'ksti šlaajjâ'blkid
- veekk oudâs da veeidad jiijjâs njäälmlaž da keerjlaž õlmmeemnaa'lid
- tåbdd sää'mķeerjlažvuõđ kōskksaž tuejjõõzzid di tee'mid da silttad årvvtõõllâd tõi miårktõõzz jiijjâs kulttuur vuei'nnemkuu'lmest
- silttad piijjâd lää'dd mooččâdķeerjlažvuõđ tuejjõõzzid kulttuurkonte'kstta.

Kōskksaž siiskõõzz

- tee'ksti ta'rkstõõllmõõžž ooumažkaart, maai'lmkaart, årvv- da juurdmaai'lm suei'mkrõ'sttjen nu'tt tee'kst i'lmstõõvvâmääi'j seamma gu ånn'jõžääi'j kontee'kstest
- šlaaj vaikkõs tekstta, kiõllhuõll šlaaj vuei'nnemkuu'lmest
- sää'mkiõllsaž tuejjõõzz, sää'mķee'rjtee'ji tuejjõõzz le'be lää'dd keerjlažvuõđ kōskksaž tuejjõõzz sää'mkulttuur vuei'nnemkuu'lmest
- sää'nn- da õõlmtemree'ğgesvuõđ oudeemtuej
- keerjlažvuõđ kuõskki kee'rjtem- da mainstemtuej, ouddmiårkkan sårnnamvuârr, draama, essee

6. Å'nn'jõžkulttuur da mainnâz (ÄIS6)

Mätt'tõõtti mättai ta'rkstõõllâd ånn'jõžkulttuur eettmõõžžid jeå'rben mainnsi da mainnsallašvuõđ vuei'nnemkuu'lmest. Mätt'tõõđi fi'ttjõs sää'm da lää'dd ånn'jõžkulttuurâst da tøn määngnallšemvuõđâst čijlmååvv. Mätt'tõõtti čijlmått teådees vuårrvaaiktemetiikkast.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- härjjan åäi'jpoddsâž tee'kstid da eettmõõžžid
- čijlmått fi'ttjõõzzâs kiõl da tee'ksti miårktõõzzâst kulttuurâst
- čijlmått fi'ttjõõzzâs mainnsin kulttuuri kōskksaž eettmõõššân da mainstem da õõlmtõõzz kuånstin
- tåbdd sää'm da lää'dd ånn'jõžķeerjlažvuõđ da -kulttuur kōskksaž tuejjõõzzid da tee'mid
- mättai tuåimmjed eettlanji da oudeei jiõ'ğge vuorrvaikktemvuõ'jjin.

Kõskksaž siiskõõzz

- Ķiõll da tee'kst kulttuurlaž eettmõššân da identitee'tt raajjâmaunnen
- ääi'jpoddsaz Ķiõl da kulttuur eettmõõžžid, hâ't mâka sannõõzz oddnummuš, Ķiõl jeäll'tummuš da Ķiõl pue'ttiäi'ğğ
- mainnâz da mainnsinallšemvuõtt sää'm njäälmlaž ä'rbvuõdâst, mooččâd- da teättķeerjlažvuõdâst da jee'res kulttuurâst, jeä'rben mediast
- mäñghämmsažvuõdlaž tee'ksti ääi'jpoddsaz šlaaj, hâ't mâka laaulsä'nnâttmõš, tea'tter, mediatee'kst, jie'llikaart, speâl, kaart
- sä'mmlažvuõtt, ânn'jõžkulttuur da identite'tt
- sää'maa'šši õhttsažkâaddlaž vaaiktummuž kuânst da tuâimmjeei
- sârnnam- da ķee'rjtemtuej kuurs tee'min di Ķiõllhuõl
- dialooglaž vuârrvaaiktõs da vuârrvaaiktemetiikk

Vä'lddkâaddlaž čijlmõ'tti kuurs**7. Sârnnam- da vuârrvaaiktemtäaidai čijlmâttmõš (ÄIS7)**

Mätt'tõõtti čijlmâtt da mäñgpeälsmâtt sârnnam- da vuârrvaaiktemtäaidees da tõið õhttneeï teâðees di ooudâs veekk ooddees ouddu'tmmjed, šioõteed da ärvvtõõllâd saakkeemvue'jjes jee'resnallšem vuârrvaaiktemvuõ'jjin. Mätt'tõõtti mättai ärvvtõõllâd sârnnam- da vuârrvaaiktemtäaidai miârktõõzz oummi kõõsk, mätt'tõõttâm poodd da tuejj-jie'llmest.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- čijlmâtt teâðees vuârrvaaiktõõzz luândast, jii'jjesnallšemvuõðin da sârnnamõhttõõzzin
- čijlmâtt fi'tjõõzzâs vuârrvaaiktemkõskkvuõði raajjmõõžžâst, tuõ'll'jummses da câggsin
- ooudâs veekk ooddâs tuâimmjed jee'resnallšem vuârrvaaiktemvuõ'jjin di rääjj da tuõ'llai vuârrvaaiktemkõskkvuõðid
- ooudâs veekk saagtem tuõsttlõsvuõð di čuä'jtõõttâm- da jooukâst tuâimmjemtäaidaid
- tãbðd da silttad analysã'stted nu'tt sârnnai gu saagg snãätnaivuõ'tte vaaikteeï tuejjee'jid
- mättai ta'rkstõõllâd vuârrvaaiktõõzz da vuârrvaaiktemtäaidaid jee'res vuei'nnemkuu'lmin.

Kõskksaž siiskõõzz

- vuârrvaaiktemvuõ'jji da vuârrvaaiktemkõskkvuõði vue'sstuejjeeï da jii'jjesnallšemvuõð
- mainstum tee'ksti jerrummuš, tu'lķkummuš, ärvvtõõllmõš
- Ķiõl'laž da ij-ķiõl'laž saaggtummuš
- aarg vuârrvaaiktemvue'jj
- čuä'jtõõttmõõžž, sagstõõllmõõžž, sãbbri da jee'resnallšem mainstumš
- jii'jjesnallšemvuõð da mõõntõõllãmnãã'l di argumentã'sttemtäaid tõið
- čuä'jtõõttâm - da jooukâst tuâimmjemnaa'li mätt'tõõttmõš
- sârnnamsaagtemvue'jj kulttuurlaž åå'bleķ

8. Kee'rijtemtäädai čijlmâttmõš (ÄIS8)

Mätt'tõõtti čijlmâtt tääidees raajjad jee'resnallšem tee'kstid, jeä'rben mallsaž veiddsõs aunstõsvuâdõs saž tee'kstid.

Mätt'tõõtti härjjan ääi'jpodõs saž kulttuur, media da õhttsažkåaddlaž sagstõllum aa'sšid.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- čijlmâtt tääidees jiijjâs tee'kst vueil'nemkuu'lm va'lljummšest, ää'sš kiõtt'tõõllmõõžžâst, teättkääivi va'lljummšest, jorddmõõžž jioččvuõdâst da õõlmtõõzz jiijjâs jionnsažvuõdâst
- tuärjjad silttõõzzâs valmštõõllâd siiskõõzz mie'ldd, rajjõõzz mie'ldd da šlaaj mie'ldd obbvuođ da meä'rmeâldlaž tee'kst
- pâstt sagstõõlee'l da kee'rijtee'l kiõtt'tõõllâd ääi'jpodõs saž tee'mid
- käunn jiccses miõlkie'ssi tee'kstid da vuässâtt tõin sagstõõllmõ'sše raajee'l jiijjâs tee'kst.

Kõskksaž siiskõõzz

- kee'rijtemprose'ss, jeä'rben tee'kst kiõtt'tõõllmõš da kiõrgtummuš maacctõõzz vuâdald di õõutsââ'jest kee'rijtummuš, tee'ksti juâkkmõš
- tee'ksti fi'ttjemvuõd, aiccâmvuõd da obbvuođ mätt'tõõttmõš di kiõllhuõll
- määngpeällsaž da määngnallšem aunstõ'sse vuâdõõvvi kee'rijtummuš
- mediatee'ksti raajjmõš da analyys

9. Lookkâmtäädai čijlmâttmõš (ÄIS9)

Mätt'tõõtti čijlmâtt da määngpeällsmâtt tääidees silttõõzzâs jerreed, tu'lkkõed, raajjad da ärvvtõõllâd jee'resnallšem tee'kstid. Suu kriittlaž da kulttuurlaž lookkâmtäidd čijlmâäv. Mätt'tõõtti härjjan raajjad tee'ksti tu'lkkummšid nu'tt mainstee'l gu kee'rijtee'l.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- nâânad täädas lookkâd analyyttlânji, kriittlânji, suõppjõõdee'l da kreesânji jee'resnallšem tee'kstid
- čijlmâtt fi'ttjõõzzâs määnglookkâmtäädast, tee'ksti åå'blkin, jii'jjesnallšemvuõdin da te'kstšlaajin
- ainsmâtt kriittlaž da kulttuurlaž lookkâmtäädas di lookkâmstrategiaid
- čijlmâtt fi'ttjõõzzâs teâd- da tiõdvuu'di kiõlin da sårnamnaa'lin.

Kõskksaž siiskõõzz

- te'kstt-teâd da -analyzz čijlmâttmõš, kiõl, keerjlažvuõd, kaart da media fi'ttjõõzzi âânnmõš tee'ksti jerrummšest, tu'lkkõe'mest da ärvvtõõllmõõžžâst
- te'ksttobbvuođi lookkmõš, hâ't mâka mooččâdkeerjlaž tee'ksti da teâtt-tee'ksti lookkmõš
- fiktiivlaž da faktatee'ksti di määngnallšem tee'ksti analysâsttmõš jee'res vueil'nemkuu'lmin

5.3.8 Lää'ddkiöll sää'mkiöllsaid -mättmie'rr

Lookkjiškooulâst vuei'tet mätt'ted sää'mkiöl da keerjlažvuõđ jie'nnkiöllân. Še jee'res aunnsi mätt'tõs da mätt'tõõttmõš vuei'tte obbnes le'be vuässas lee'd sää'mkiöllsa. Mätt'tõõtti vuäitt tâ'l va'lljeed, mätt'tâât-a son lää'ddkiöll da keerjlažvuõtt – mättmeä'r mie'ldd avi lää'ddkiöll sää'mkiöllsaid -mättmeä'r mie'ldd. Mätt'tõõzz täävtõssân lij tuärjjeed mätt'tõõđi kuei'tkiöllsažvuõ'tte šõddmõõžž da raajjâd oudldõõzzid tõõzz, što mätt'tõõtti vuäitt õsttâd lââ'ssmättjummšin õõlgtum kiõlltääd kuhttuin kiõlin di tuåimmjed tää'ssve'rddsaz vuäzzli'žžen lää'dd- da sää'mkiöllsaž õhtõõzzast. Mätt'templaan raajât da mätt'tõõzz täävtõstää'ss meä'rtõõlât lää'ddkiöll da keerjlažvuõtt -mättmeä'r suävtee'l. Mätt'templaan raajjâm poodd vää'ldet lokku mätt'tõõđji kiõl'laž da kulttuurlaž tuäggaždi pirrõõzz ta'rjjeem tuärjjees mätt'tõõđji lää'ddkiõllouddnummša..

5.3.9 Ruõcckiöll sää'mkiöllsaid -mättmie'rr

Ruõcckiöllsaž lookkjiškooulin vuei'tet mätt'ted sää'mkiöl da keerjlažvuõđ jie'nnkiöllân. Seamma jee'res aunnsi mätt'tõs da mätt'tõõttmõš vuei'tte obbnes le'be vuässas lee'd sää'mkiöllsaž. Mätt'tõõtti vuäitt tâ'l va'lljeed, mätt'tâât-a son ruõcckiöll r da keerjlažvuõtt -mättmeä'r mie'ldd avi ruõcckiöll sää'mkiöllsaid -mättmeä'r mie'ldd. Mätt'tõõzz täävtõssân lij tuärjjeed mätt'tõõđi kuei'tkiöllsažvuõ'tte šõddmõõžž da raajjâd oudldõõzzid tõõzz, što mätt'tõõtti vuäitt õsttâdlââ'ssmättjummšin õõlgtum kiõlltääd kuhttuin kiõlin di tuåimmjed tää'ssverddsaz vuäzzli'žžen ruõcc- da sää'mkiöllsaž õhtõõzzast. Mätt'templaan raajât da mätt'tõõzz täävtõstää'ss meä'rtõõlât ruõcc kiöll da keerjlažvuõtt -mättmeä'r suävtee'l. Mätt'templaan raajjâm poodd vää'ldet lokku mätt'tõõđji kiõl'laž da kulttuurlaž tuåkkaz di pirrõõzz ta'rjjeem tuärjjees mätt'tõõđji ruõcckiõll ouddnummša.

5.5 Vee'res kiõl

Ķiõllmätt'tõs činjlmätt vuâddmätt'tõõzzâst alttuum Ķiõllšõddummuž da Ķiõlltie'ttemvuõd oudâs viikkmõõžž. Mätt'tõõđjid vuâ'psted oudâs viikkâd jee'res Ķiõli täaid da veeideed määngĶiõllsaž kompete'nsses di oudâs viikkâd metaĶiõl'laž täaidaid. Ķiõli mätt'tõs vuâddâavv veiddsõs te'ksttfi'ttjummša, ko'st tee'kstin juu'rdet nu'tt mainstum gu kee'rjtm Ķiõl. Ķiõllmätt'tõs veekk oudâs jiijjâs peä'lest mätt'tõõđji määnglookkâmtäaid.

Mätt'tõs nâanad mätt'tõõđji na'ddjõõzz jiijjâs ooddaid mättjed Ķiõlid da ââ'nned tõiđ tuõstlânji di ta'rjjad vuâittmõõžžid tobddâd mättjem räämm. Mätt'tõs nâanad mätt'tõõđji haal da täaid tuâimmjed kulttuurlânji, meeraikõõskâld da Ķiõl'lânji määngnallšem pirrõõzzin da õhttvuõđin. Puki mätt'tõõđji Ķiõlltäaid äü'kķeet, da mätt'tõõzzâst raajât moostid še jee'res Ķiõli kõ'skķe di mätt'tõõđji âsttäai'j Ķiõllâannmõ'sše. Mätt'tõõđjid vuâ'psted tu'mmjed fi'ttjõõzzi da äärvai miârktõõzz da oudâs viikkâd täaidees tuâimmjed oudeei jiooggâst jee'res õhttvuõđin. Mätt'tõs oudđ vaalmâšvuõđid vuâssadvuõ'tte da aktiivlaž vaaiktummša meeraikõõskksaž maai'lmest da činjlmätt mätt'tõõđji maai'lm-meerlai täaidaid.

Mätt'tõõđjid sme'llkââ'ttet ha'ŋkķeet jie'llemekksaž Ķiõllmätt'tõõttâmtäaidaid toobdee'l jiccses suâvlaž naa'lid mättjed Ķiõlid, ärvvtõõlee'l jiijjâs mättjem ouddnummuš di vuei'nned Ķiõlltäaid še tuejj-jie'llemtäiddan. Ķiõli mätt'tõõttmõõžžâst da Ķiõllva'lljummšin tuârjeet sooggbeä'li tää'ssäärv sme'llkââ'ttee'l ouddkää'ddte'mesvuõ'tte da Ķiõtt'tõõleen määngpeällsânji jee'resnallšem aa'sšid.

Ķiõllmätt'tõõzzâst äü'kķeet tu'tkķeei mättjummuž ââ'nee'l määngpeällsaž da mätt'tõõttjest vuõ'lğgi mõõntõõllmõõžžid. Mätt'tõõđjid vuâ'psted ooccâd, ärvvtõõllâd da Ķiõtt'tõõllâd teâđaid silttuum Ķiõlin. Teât- da saagtemteknologia ââ'net luândlânji mätt'tõõttâmpirrõõzzi vue'ssen.

Ķiõllmätt'tõõzzâst Ķiõtt'tõõlât tee'mid, kooi veäkka Ķiõllmättjummuž puu'tet vue'ssen lookkjiškooulmätt'tõõzz obbvuõđi vaaldšummšest da mätaaunâsraaj pââiteei tuejjummšest. Mätt'tõõđjid ta'rjeet miârkteei, äävas da nokk važžlõs tuejaid. Ä'sšobbvuõđ, tee'mm-mättjummuž da jee'res pâ'jjel mätaaunâsraaj mätt'tõõttmõõžž sme'llkâ'tte mätt'tõõđjid äü'kķeet jee'res Ķiõli ju'n occnjaž täaidas da määngĶiõllsaž kompetee'nnes.

Mätt'tõõzzâst vääl'det lokku še, što mätt'tõõđji ouddnummuš silttõstaa'zzin šâđd jee'res taaut mie'ldd, mii ouddlâst tuejaispesiallõõvmmõõžž le'be jee'res tuârjjummuž.

Vee'res Ķiõli mätt'tõõzz õhttsaž täävtõõzz

Vee'res Ķiõli jee'res mättmeä'ri mätt'tõõzz õhttsaž täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- sme'llkâtt äü'kķeet Ķiõlltäaidâs kreevsõs mätt'tõõzzâst tuejast da âsttäai'j
- nâanad Ķiõl silttummšes, Ķiõllfi'ttjem da silttõõzzâs suâvted Ķiõlltäaid še pâ'jjel Ķiõllraaji
- mâânn oudâs täävtõõzzlaž Ķiõli mättjeejen da silttad suâvted Ķiõlimätt'tõõttâmstrategiaid

- fi'ttai määngpeällsaž kiölltääd miârktõõzz da kiölltääd mie'ldd šõddi tuåimmjemvuåittmõõžž
- siltad ärvvtõõllád jiijjäs silttummšes di plaaneed ķiõllmättjem puõ'ttiäi'j taarbi diõtt lââ'ssmättjummši, tuejj-jie'llem da meeraikõskkvuõd šõddmi vuei'nnemkuu'limest.

Täavtõssân lij, što mätt'tõõtti ästt jee'res ķiõlin le'be mättmeä'rin ouddnee kiölltääd čiõlggeemjuâgg (mie'lddõs 1) tää'zz vue'lnn åarrau taullõõgg meâldlanjida siltad šiõtteed silttummšes täavtõssân šiõttuum silttõstaa'zzid. Mätt'tõõtti peejj jiijjäs täavtõõzzid, ärvvtåâll täaidees ouddnummuž da õõudasdveekk tõid veâl.

Ķiõll da mättmie'rr	Täidd tuåimmjed vuârrvaaiktõõzzâst	Täidd tu'lkķeed tee'kstid	Täidd raajjad tee'kstid
Engglõskiõll A	B2.1	B2.1	B2.1
Jee'res ķiõl A	B1.2	B1.2	B1.2
Engglõskiõll B1	B1.2	B1.2	B1.2
Jee'res ķiõl B1	B1.1	B1.1	B1.1
Engglõskiõll B2	B1.1	B1.1	B1.1
Jee'res ķiõl B2	A2.2	A2.2	A2.2
Engglõskiõll B3	B1.1	B1.1	A2.2
Aasiakiõll da Afrikkakiõll B3	A2.1	A2.1 (mainstum te'kstt) A1.3 (ķee'rjtum te'kstt)	A2.1 (mainstum te'kstt) A1.3 (ķee'rjtum te'kstt)
Jee'res ķiõl B3	A2.1	A2.1	A2.1

Ärvvtõõllmõš

Vee'res ķiõlin ärvvtõõllmõš vuâddåâvv vee'res ķiõli õhttsai täavtõõzzi di ķiõll- da mättmeä'r meâldlaž jeä'rbi täavtõõzzi õsttmõšše. Juõ'kk kuursin vää'ldet lokku kuurs meâldlaž teaddõõzz di tõid â'lddsanjiõõldåsvuõdeld ķiõzzâ'tte vee'res ķiõli õhttsaž da mättmeä'r meâldlaž täavtõõzz. Pukin kuursin uu'det määngpeällsânji maacctõõzz mätt'tõõtti ouddnummšest mättjemprosee'ss jee'res pooddin. Maacctõõzz uu'det mätt'tõõdji ouddnummšest kiölltääd jee'res vue'ssvuu'din di jee'res täavtõõzzin, hã't ķiõllmätt'tõõttåmtåäidain da vaalmåšvuõdin tuåimmjed mätt'tõllum ķiõllsaž pirrõõzzin. Mätt'tõõdjid vuä'psted åu'kķeet jiõčč- da verddsazärvvtõõllmõõžž. Pukin kuursin vuei'tet åu'kķeet sa'lkktuejjummuž, še pâ'jjel mättjemaaunåsråaji.

Ärvvtõõllmõõžž tuärjjån, u'čtee'l tuejjneåvvan di mätt'tõõdi jiõčč- da verddsazärvvtõõllmõõžž neåvvan åå'net ånn'jõõvvi vuä'zzin Euroopplaž sievõsra'mme vuâddõõvvi ouddnee kiölltääd čiõlggeemtaullõõgg. Mättjummši alggpooddåst maacctõõzz ouddmõõžžåst pijjat teadd mätt'tõõdi silttõ'sse viikkåd oudås ķiõllmätt'tõõttåmtåäidain. Mätt'tõõttmõõžž õuddnummšestkiõlltääd čiõlggeemtaullõõgg vuei'tet åu'kķeet jeånab da jeånab mätt'tõõdi vuârrvaaiktõs-, tu'lkķummuš- da raajjåmtåäidai tää'zz meä'rtõõleen.

A-mättmeä'r činlmõ'tti kuurs 8 da B1-mättmeä'r činlmõ'tti kuurs 6 språavdem ärvvtõõllmõš vuâddåâvv Mätt'tõshalltõõzz raajjåm njåålmlaž kiölltääd tee'stest vuäžžum ärvvsånna da jee'res kuurs åiggasai čuåjtõõzzid. Kuurs ärvvtõõllåt nååmrin

ââ'nee'l juâgg 4–10. Še ku'rsse kuulli njäälmlaž kiölltääd te'stt ärvvtöölât nââmrin
ââ'nee'l juâgg 4–10. Njäälmlaž kiölltääd tee'stest uu'det pääđtuõđštõs lookkjiškooul
loopptõstuõđštõõzz mie'lddõssân.

5.5.7 Vee'res kiõl, sää'm, A-mättmie'rr

Sää'mkiõll vee'res kiõllân – mätt'tõõzz vuei'tet u'vded Lää'ddjânnmest mainstum
sää'm kiõlin, tâ'vvsää'm-, aanarsää'm- da nuõrttsää'mkiõlin. Tâk vuâđ liâ pukid koolm
sää'mkiõ'lle õhttsaž, da tai vuâđald raajât pääiklanji suâvldõõzz juõ'kk sää'mkiõ'lle.

Mätt'tõõzz täävtõõzz

Sää'mkiõl A-mättmeä'r mätt'tõõzz täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- ouddan sää'mkiõl õõ'nn'jen da tuâimjeejen kulttuurlânji määnggää'blkallaš
maai'lmest nu'tt pääiklaž, meersaž, tâ'vvjânnmallaš gu obb tâ'vvalottvuu'd
õhttsažkää'ddin
- nâânad tie'ttemvuõđâs sää'm kiõlin da sää'mkulttuurin da fi'ttai tõi miârktõõzz
algmeer kiõllân da kulttuurân
- äblkâstt tõiđ va'žžtõõzzid da vuäittmõõžžid, kook uu'cces mainsteimeä'r kiõl
mätt'tõõdi ou'dde puä'tte, da pârgg jiõččalteejes kiõllvuäzzlažvuõ'tte
- silttad plaaneed kiõllmättjummsid puõ'tti ääi'j taarbi diõtt tuejj-jie'llem da
meeraikõskksaž šõddmi vuei'nnemkuu'lmest.
- silttad šiõtteed jiijjâs silttummšes ouddneei kiõlltääd čiõlgeemtaullõõgg tässa
B1.2 da ärvvtõõllâđ jiijjâs tääidai ouddnummuž di viikkâđ oudâs tääidees võl
oudâs.

Pääkklaž kuurs

Pääkklaž kuursin 1–2 piijât teädd mätt'tõõttâmtäädai viõusmättmõ'sše, jiijjâs
silttummuž oudummša õhttu da õõutsââ'jest jârrsivui'm di jee'resnallšem
vuârvaaiķtemvuõ'jjin tuâimmjummsa. Kuursast3 oudâs kiiddtet lâsneei
ouddneimeä'rin vuâmmšummuž jee'res te'ksttšlaaji ouddldem kiõ'lle. Kuursin 4–6
piijât teädd kiõ'lle teâđha'ņķķeem, täärkes teâđ vuä'neem da teâđ jue'ķķem neävvan.

Pukin kuursin tie'ddi vuei'nnemkuu'lmnen liâ sää'm jie'llemnää'lest kõskksaž nää'l da
sä'mmlai jiõggsaž da aunnsallaš kulttuurä'rbbvuõtt. Juõ'kk ku'rsse va'rrjet sââ'j
kiõtt'tõõllâđ ääi'jpoddsaž le'be pääiklaž aa'sšid, koin vuei'tet suâppâđ õõutsââ'jest.
Mättaaunâsraaj pâi'lmõõnnile'be ää'sšobbvuõđid ää'veei mätt'tõõzz vuei'tet viikkâđ
čõõđ pukin kuursin. Kuursin harjttõõlât määngpeällsânji nu'tt njäälmlaž gu ķeerjlaž
vuârvaaiķtõõzz, teâđast teäddõõzz vuei'tte vaajtõõllâđ kuursi mie'ldd.

1. Sää'mkiöll da muu maai'lmen

Kuursin kaart'tet mätt'tõõdi sää'mkiöll täaid jee'res vue'ssvuu'di siltummuž da oudâsviikkâm pâai'kid, ärvvtõõlât jiijjâs kiöllmätt'tõõttâmääidaid, piijât täävtõõzzid sää'mkiöll A-mättmeä'r mätt'tõõttmõ'sše da ooccât auteenttlaž sää'mkiöllsaž kiölllä'nnempirrõõzzid di kuânstid jiijjâs da õhttsaž siltummužoodeem diõtt. Smiõttât vaarvuâlaž da algmeerkiõli sââ'j. Ä'sškruugg da vue'jj õhttne mätt'tõõttmõ'sše, nuõr jie'llemkruuggid da kiöllnâ'nnemtaarbid.

2. Ooumaž säi'mmõõzzin

Kuursin harjttõõlât määngnallšem, kiõl'laž da kulttuurlaž vä'žželvuõđ beä'lest jee'resnallšem vuârrvaaikeemvuõ'jjid sää'mkiöllsaž kontee'kstest jee'res saagtemkanaalid ää'nee'l di tõin spravdõõttmõ'sše taarbšum strategiaid. Čiņlmââ'ttet täaid tuâimmjed sagstõõll'jen da nuu'bb kuvddlei kiöllõõ'nnjen, kââ'tt vâldd lokku saagtemtaaurõõžž. Harjnââ'ttet täaid äblkâ'sted jurddjid di sagstõõllâd miârktõõzzi pirr. Määngpeälsmäâ'ttet jee'resnallšem vuârrvaaikeemvuõ'jjin taarbšum strategiai valljstõõgg. Kuursin kiõtt'tõõlât ooumažkõskkvuõđid õhttnee tee'mid da tõi õhttvuõđâst psyykklaž, fyyslaž da sosiaal'laž pue'rrjie'llem. Smiõttât še teknologia da digitalisaatio pu'httem muttsid vuârrvaaikeemvuõ'sse da pue'rrjie'llma.

3. Sää'mvuu'd kulttuur eettmõõžž

Kuursâst veeideet da čiņlmââ'ttet mätt'tõõdi määnglookkâmääid. Kuurs ä'sškruuggân vuei'tte lee'd sä'mmlaž tea'tter, keerjlažvuõtt, mainnâz da mainstõõllmõõžž, juõigg/leu'dd, duodji ns. sä'mmlaž kiõtt-tuejj le'be jie'llickartt. Mätt'tõõtti vaalaš ä'sškruugges da tuejjeemnâ'les jiijjâs miõlkie'ssem mie'ldd. Va'lljuum tee'mest raajât hâ't mâka keerjlaž, kaartlaž le'be njäälmlaž pu'httõõzz.

4. Sää'mm– Sää'mjânnam

Kuursin oudâs viiggât teâdha'ņkķeemtäaidaid da kriittlaž lookkâmääid di harjttõõlât še aktiivlaž tuâimmjeeivuõđ. Kuurs ä'sškruuggân liâ sä'mmlai jâlstemvu'vdd, historia, kiõll- da kulttuurvuu'd di jie'llemvue'jj. Tobdstõõđât jeä'rben aktiivlaž meerlažvuõđ vuei'nnemkuu'lmest jee'resnallšem sagstõõllmõ'sše õhttsažkââddlaž eettmõõžž pirr. Smiõttât õhttsažkââddlaž eettmõõžžid da persooni da õhttõõzzi tuâimmjemvuäittmõõžžid.

5. Sää'm luâtt-teâtt

Kuursâst čiņlmââ'ttet täaid ooccâd teâđ di harjjnet jue'kked jiijjâs tiõttu le'be jurddjid vuâđdõõvvi vuei'nnemnaa'lid. Kuurs ä'sškruuggân liâ ouddmiârkan oummu da luâđ kõskkvuõtt, mottjeei jie'llem- da tuejjpirrõs di sää'm jie'llemvue'jj, keäll'jeei jie'llemnâ'all da pue'ttiäai'j visio.

6. Mätt'tõõttmõš, tuejj da pi'rggeemvuõtt

Kuursâst čijnmââ'ttet fi'ttjõõzz sää'mķiõlsilttõõzzâst tuejj-jie'llemtäiddan da sosiaal'laž kapitaalân. Tobdstõõđât koid-ne te'kstšlaajid, kook mätt'tõõđjid vuei'tte pue'tted ou'dde tuejj-jie'lmest. Smiõttât lââ'ssmätt'tõõzz le'be ämmat-tuejjplaanid, sää'mķiõl da kulttuur škooltemvuäittmõõžžid di sää'mõhhtõõzzi tue'jju'vddjen. Ķiõtt'tõõlât ekonomia-aa'sšid, kook õhtne jiõččmõõvvi, tuejj-jie'llem altteei nuõr jie'llemkruu'ğge, di vaiddsab ekonomia eettmõõžžid.

Vä'lddkâaddlaž čijnmõ'tti kuurs

Kuursâst čijnmââ'ttet mätt'tõõđi tääid ââ'nned sää'mķiõl jie'res miärktõõzzid. Kuursin harjttõõlât tee'ksti raajjmõõžž da tu'lķķummuž õhttu da õõutsââ'jest di Ķiõtt'tõõlât võl o'ddest kiõllteâđ mätt'tõõđji taarbi mie'ldd, še lââ'ssmätt'tõõzzi da tuejj-jie'llem vuei'nnemkuu'lmest. Kuursid vuei'tet integrâ'stted škool jie'res mätt'tõõzzid õhttneei ķeerjlaž le'be njäälmlaž sää'mķiõllsaž vue'ss le'be obbvuõtt.

7. Ķeäll'jeei jie'llemnäâ'II

Kuursâst čijnmââ'ttet tääid raajjâd da tu'lķķeed sää'mķiõl jie'resnallšem ķeerjlaž vuârvaaktemvuõ'jjin da jie'resnallšem vuâsttava'lddjid. Kuursâst Ķiõtt'tõõlât jie'res te'kstšlaaji tee'kstit, hâ't fiktiivlaž da ij-fiktiivlaž, mainsteei, čiõlggeei, tu'mmjeei, vuâ'psteei le'be beä'l va'lddi tee'kstit. Kuursin jue'tket mättmeä'r pääkklaž kuursi tee'mi Ķiõtt'tõõllmõõžž ekologlânji, ekonoomlânji di sosiaal'lânji da kulttuurlânji ķeäll'jeei jie'llemvue'jj vuei'nnemkuu'lmest aarktlaž vuu'dest vää'ldde'l lokku mätt'tõõđji taarbid le'be miõlkie'ssi tää'rkes aa'sšid.

8. Viigg saagg da vaaikât mainstee'l

Kuursâst čijnmââ'ttet tääid raajjâd sää'mķiõl njäälmlânji, tääid fi'ttjed mainstum ķiõl di raajjâd dialoogg. Viõusmââ'ttet mainstem soojjmõõžž di harjttõõlât vaalmštõõllmõõžž ouddldõ'stti njäälmlaž raajjmõõžž. Kuursâst Ķiõtt'tõõlât võl o'ddest mättmeä'r pääiklaž kuursin Ķiõtt'tõõllum ä'sškruuggid di tõid tiuddeet mätt'tõõđji taarbi mie'ldd.

5.5.8 Vee'res kiõl, sää'm, B2-mättmie'rr

Mätt'tõõzz täävtõõzz

Sää'mkiõl B2-mättmeä'r mätt'tõõzz täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- vuäinn kiõl'laž repertuaar šõddummšes miõllsi'žžen
- mâânn ooudâs sää'mkiõl õõ'nn'jen da tuaimmjee'jen kulttuurlânji mäânḡgää'blkallaš maai'lmest nu'tt pääiklaž, meerlaž, tâ'vvjânnamlain gu vee'zz tâ'vkalottvuu'd õhttsažkoo'ddin
- nâânad tie'ttemvuõðâs sää'mkiõlin da sää'mkulttuurin da fi'ttai tõi miârktõõzz algmeer kiõllân da kulttuurân
- åblkâstt tõið va'žžtõõzzid da vuäittmõõžžid, kook uu'cces mainsteeimeä'r kiõl mätt'tõõtti ou'dde puä'tte, da pârgg jiõõçalteejes kiõllvuäzzlažvuõ'tte
- siltad šiõtteed siltummšes ouddnee kiõlltäid čiõlḡgeemtaullõõḡg tässa A2.2 da ärvvtõõllâd jiijjâs tääidai ouddnummuž di viikkâd ooudâs tääidees võl ooudâs.

Vä'lddkåaddlaž čiõlmõ'tti kuurs

Vuõssmõs kuursin piijât teädd njäälmlaž da tõið luândlânji õhttnee u'cces ķeerjlaž vuärrvaaktemvuuäkkâ. Še kuvddlummuž harjttõõlât. Ķeerjlaž saagtem vee'ss sädd siõmmnai siõmmnai, leäša njäälmlaž saaggtummuž harjttõõlât õinn pukin kuursin. Kõskksaž ä'sšen lij oudeed juõ'kkpei'vvsâž saaggtummuž vuâððvaalmâšvuõðid. Kuursid va'rrjet taarb mie'ldd säâ'j õõutsââ'jest šiõttlõs le'be ääi'jpoddsâž aa'sši kiõtt'tõõllmõ'sše. Tie'ddi vuei'nnemku'lmnen liâ sä'mmlai jie'llemnää'lest kõskksaž nää'l. Pukin kuursin vuei'tet viikkâd ooudâs mäânḡlookkâmtäid kiõtt'tõõlee'l ķeerjlažvuõð, jie'llikaartid, musiikk, tea'tter, karttõeäppõõzz le'be media. Kuursin tobdstõõðât jee'res te'kstõslaajid. Mättaunâsraaj pââteei mätt'tõõzz vuei'tet viikkâd õõõð jee'res kuursin. Raajõõzzid mätt'tõõðât, harjttõõlât da mõðnât nuu'bb vuära soojjlânji suävlaž ä'sškruuggi õhttvuõðât. Pue'rr jiõõnneemnaa'li pâššnummša kiiddtet vuâmmšõõžž aalgâst ää'ljee'l.

Jõs jooukâst liâ mätt'tõõði,ķeäin lij sää'mtuâggas, kaart'tet jeä'rben mätt'tõõttmõõžž algḡpooddâst sij sää'mkiõl le'be mainstemnääl tääidees da täävtõõztees da vuäittmõõžžid vuäžžad määttaid tuärjjõõzz ä'lddpirrõõzzâst.

1. Kaaunõõttmõõžž sää'mvuu'dest

Kuursât smiõttât sää'mkiõl miârktõõzz jiijjâs jie'llmest åån da puõ'ttiäi'jest. Kaart'tet mätt'tõõði sää'mkiõl siltummuž, analysââ'stet da ärvvtõõlât jiijjâs kiõllmätt'tõõttâmtäidaid, piijât täävtõõzzid jiijjâs mättjummša da oocât kuânstid jiijjâs da õhttsaž siltteem ouddnem diõtt. Ä'sškruugg õhttne jee'resnallšem sosiaal'laž kaaunõõttmõõžžid sää'mkulttuu're kuulli šõddmõõžžin jee'res å'rnn sää'mvuu'd di takainallšem ä'sšeemvuõ'jjin. Ķiiddtet vuâmmšõõzz sosiaal'laž koõddi vuei'tlvaž järnemvuõðid da sää'mkulttuur åå'blkid jee'res å'rnn sää'mvuu'd. Mätt'tõõðât lââ'zz kompensatiokuânsti da jee'res saagtemstategiai âânmmõõžž.

2. Pue'rrjie'llem da huol'ânmmõš

Kuursâst mätt'tõõdât jee'res saagtemkanaalid ââ'nee'l tuâimmjummuž kuvddleejen kiol'õõ'm'n'jen, kââ'tt vâldd lokku saagtemtaaurõõžž jee'resnallšem vuârrvaiktemvuõ'jjin. Harjttõõlât tääid raajjâd miõlljurddjid da sagstõõllâd miârktõs-sagstõõllmõõžžid arggpeivvsaž jie'llma õhttnee' aa'sši pîrr. Tobdstõõdât jee'resnallšem pue'rrjie'llma, ooumažkõskkvuõðid da jie'llempõõ'jid õhttnee' tee'kstid di sää'mkulttuur vuâinlma oummu da luâđ pue'rrjie'llem õhttvuõðâst da harjttõõlât sagstõõllâd tõið õhttnee' aa'sšin. Smiõttât še teknologia da digitalisaatio pu'httem muttõõžžid vuârrvaiktõ'sse da pue'rrjie'llma.

3. Sápmi – Sää'mjânnam

Kuursâst pijjât teadd tee'ksti tu'lkk'eemsilttõ'sse. Ä'sškruuggân liâ ouddmiârkan sää'm e'ttkâ'stemorgaan, organisaatio, sä'mmlai jâlstemvu'vdd, historia da Sää'mjânnam.

4. Kulttuur da media

Kuursâst tuârjjeed määnglookkâmääid. Tobdstõõdât sää'mvuud kulttuureettmõõžžid, mâ'te tea'ttra, keerjlažvuõ'tte, musi'kke, meerä'rbbvuõ'tte da mediaid, ääi'jpoddosaž da nuõrid miõlkie'ssi vuei'nnemkuu'lmet.

5. Mätt'tõõttmõš, tuejj da puõ'ttiäi'gğ

Kuursâst kiiddtet vuâmmšõõžž saaggtummuž kulttuurlaž šiõttlõsvuõ'tte. Kuurs ä'sškruugg õhtne škoou'le, mâ'ηηlubust mätt'tõõttmõ'sše da tuejj-jie'llem di nuõri puõ'ttiäi'jplaanid.

6. Sää'm luâtt-teâtt

Kiõlltääid harjttõõlât määngpeällsânji. Kuurs poodd kiõtt'tõõlât ekolooglânji, ekonoomlânji, sosiaal'lânji da kulttuurilânji keall'jeei jie'llemnää'l sää'm- da aarktlaž vuu'dest di sä'mmlai luâttkõskkvuõð da jie'llemâarmõõžžid.

7. Meeraikõskksaž tuâimmjummuž

Kuursâst äu'kkeet kiõlltääid da tuârjjeet kulttuurlaž fi'ttummuž tobdstõõðee'l le'be vuässõðee'l meeraikõskksaž õhttsažtuõjju, pääkkte'mes tuõjju le'be tuejj-jie'llma taarbseen ougglõsõhttvuõðid äu'kkeel. Kiõl'laž täävtõõžž meä'rtâ'vve tuâimmjem vuâdald. Vuei'tlvanji vuässõõttmõõžžâst meeraikõskksaž tuâimmjummuš mätt'tõõðdi raportâ'stte õõutsââ'jest suâvlaž naa'lin.

8. Saaggât mainstee'l da k̄ee'rijtee'l

Kuurs poodd viõusmââ'ttet sää'mkiõl raajjâmtäaidaid, koid taarbset jee'resnallsem vuârrvaaiquemvuõ'jjin. Kiõtt'tõõlât võl nuu'bb vuâra ääi'jab kiõtt'tõllum ä'sškruuggid le'be tõid tiuddeet mätt'tõõdji taarbi mie'ldd. Harjjtõõlât jee'resnallsem te'ksttšlaaji raajjmõõžž da tu'lkkummuž.

5.5.9 Vee'res kiõl, sää'm, B3-mättmie'rr

Sää'mkiõl B3- mättmeä'r mätt'tõõžž täävtõssân lij, što mätt'tõõtti

- vuäinn kiõl'laž repertuaa'res šõddummuž miõllsi'žžen
- ouddan sää'mkiõl õõ'nn'jen da tuåimjeejen kulttuurlânji määnggää'blkallaš maai'lmest nu'tt pääiklaž, meersaž, tâ'vvjânnâmlain gu obb tâ'vkalottvuu'd õhttõõžzin
- nâânad tie'ttemvuõdâs sää'mkiõlin da sää'mkulttuurin da fi'ttai tõi miârktõõžž algmeer kiõllân da kulttuurân
- åblkâstt tõid va'žžtõõžžid da vuäittmõõžžid, kook uu'cces mainsteeimeä'r kiõl mätt'tõõdi ou'dde puä'tte, da pârgg jiõõçaltteejes kiõllvuäzzlažvuõ'tte
- siltad šiõtteed jiijjâs siltummšes ouddneei kiõlltäaid çiołgeemtaullõõgg tässa A2.1 da ärvvtõõllâd jiijjâs täaidai ouddnummuž di viikkâd oudâs täaidees võl oudâs.

Vä'lddkâaddlaž çijlmõ'tti kuurs

Vuõssmõs kuursin piijât teädd njäälmlaž da tõid luândlânji õhttneei uu'cces k̄eerjlaž vuârrvaaiquemvuõ'jjid. Še kuvddlummuž harjjtõõlât. K̄eerjlaž saaggtem vue'ss sâdd siõmmnai siõmmnai, leâša njäälmlaž saaggtummuž harjjtõõlât õinn pukin kuursin. Kõskksaž lij ä'sšen lij viikkâd oudâs juõ'kkpei'vvsaz saaggtummuž vuâdđvaalmâšvuõdidi. Kuursid va'rrjet taarb mie'ldd sââ'j õõutsââ'jest šiõttlõs le'be ääi'jpoddsaz aa'sši kiõtt'tõõllmõ'sše. Tie'ddi vwei'nnemku'lmmen liâ sä'mmlai jie'llemnää'lest kõskksaž nää'l. Pukin kuursin vwei'tet viikkâd oudâs määnglookkâmtäaid kiõtt'tõõlee'l k̄eerjlažvuõd, jie'llikaartid, musiikk, tea'tter, karttçeäppõõžž le'be media. Kuursin tobdstõõdât jee'res te'ksttšlaajid. Mättaunâsraaj pââiteei mätt'tõõžž vwei'tet viikkâd çõõd jee'res kuursin. Raajõõžžid mätt'tõõdât, harjjtõõlât da mõõnât nuu'bb vuâra soojlânji suâvlaž ä'sškruuggi õhttvuõdâst. Pue'rr jiõõnneemnaa'li pâššnummša kiiddtet vuâmmšõõžž aalgâst ää'ljee'l.

Jõs jooukâst liâ sää'mtuâggas mätt'tõõdi, kaart'tet jeä'rben mätt'tõõžž alggpoddâst sij sää'mkiõl le'be mainstemnääl täaidees da täävtõõžžees da vuäittmõõžžid vuäžžad tuärjjõõžž mätt'tõõžžees â'lddpirrõõžžast.

1. Tobdstõõdât kuei'meen da sää'mkiõlle

Kuurs poodd tobdstõõdât sää'mkiõl sâjja maai'lmest da åblkââ'stet mätt'tõõžž vue'lñn åârrai sää'mkiõl kõskkvyõtt mätt'tõõdji ääi'jab mätt'tõõttâm kiõlid le'be siltteem kiõlid. Smiõttât sää'mkiõl miârktõõžž mätt'tõõttja. Harjjtõõlât vuârrvaaiqtõõžž a'rğge

õhttneei vuõ'jjin da tõin taarbšum saagtemstrategiaid da mätt'tõõdât vääžnmõs ke'nnvõsvuõ'tte õhttneei õõlmtõõzzid.

2. Mää'tk̃ â'lnn maai'limest

Kuurs poodd harjttõõlât pi'rğğummuž jee'resnallšem sosiaal'laž vueil'nnlõõttâm poodd šõddmõõžžin da takainallšem ä'sšeemšõddmõõžžin. Mätt'tõõdât lââ'zz kompensaatiokuånsti da jee'res saagtemstrategiai âännmõõžž.

3. Kaaunõõttmõõžž sää'mvuu'dest

Kuursâst harjttõõlât pi'rğğummuž jee'resnallšem sosiaal'laž kaaunõõttâmpooddin, sää'mkulttuu're kuulli šõddmõõžžin jee'res â'rnn sää'mvuu'd di takainallšem ä'sšeemvuõ'jjin. Kiiddtet vuâmmšõõzz sosiaal'laž kooddi vueil'tlvaž järnemvuõdid da sää'mkulttuur ââ'blkid jee'res â'rnn sää'mvuu'dest. Mätt'tõõdât lââ'zz kompensaatiokuånsti da jee'res saagtemstrategiai âännmõõžž.

4. Pue'rrjie'llem da huõllâännmõš

Kuursâst mätt'tõõdât jee'res saagtemkanaalid ââ'nee'l tuâimmjummuž kuvddleejen kiõl õõ'n'n'jen, kää'tt vâldd lokku saagtemtaaurõõžž jee'resnallšem vuârrvaiktemvuõ'jjin. Harjttõõlât täiid raajjâd beä'lvä'lddmid da sagstõõllâd arggpeivvsaz jie'llma õhttneei aa'sši miârktõõzzin. Tobdstõõdât jee'resnallšem pue'rrjie'llma, ooumažkõskkvuõdid da jie'llempõõ'jid õhttneei tee'kstid di sää'mkulttuur vuâinlma oummu da luâđ pue'rrjie'llem õhttvuõdâst da harjttõõlât sagstõõllâd tõid õhttneei aa'sšin. Smiõttât še teknologia da digitalisaatio pu'httem muttõõzzid vuârrvaiktõ'sse da pue'rrjie'llma.

5. Sápmi – Sää'mjânnam

Kuursâst pijjât teädd tee'ksti tu'lkk̃eemtaiddu. Ä'sškruuggân liâ ouddmiârkkkan sää'm ee'ttkâ'stemorgaan, organisaatio, sä'mmlai jälstemvu'vdd, historia da Sää'mjânnam.

6. Kulttuur da media

Kuurs poodd tobdstõõdât sää'mvuu'd kulttuureettmõõžžid, mâ'te tea'ttra, keerjlažvuõ'tte, musi'kk̃e, meerä'rbbvuõ'tte da mediaid, nuõrid miõlkie'ssi vueil'nnemkuu'limest. Kuursâst tuârjjeed määnglookkâmtäiid.

7. Mätt'tõõttmõš, tuejj da puõ'ttiäi'ğğ

Kuursâst kiiddtet vuâmmšõõzz saagtem kulttuurlaž šiõttlõsvuõ'tte. Kuurs ä'sškruugg õhttne škoou'le, mâ'ņņlubust mätt'tõõttmõ'šše da tuejj-jie'llem di nuõri puõ'ttiäi'jplaanid.

8. Sää'm luâtt-teâtt

Harjttõlât kiõlltääd määngpeällsânji. Kuurs poodd kiõtt'tõlât ekolooglânji, ekonoomlânji, sosiaal'lânji da kulttuurlânji keäll'jeei jie'llemnää'l sää'm- da aarktlaž vuu'dest di sä'mmlai luâttkõskkvuõđ da jie'llemåårmõõžžid.

MIE'LDDÕS 1

OUDDNEEI KĪOLLTÄÄID TAA'ZZI ČIÖLGGEEMTAULLÕK

Čiölggeemtaullõk lij Lää'ddjânnmest rajjum suâvldõs juâggain, kook siskká'vve Euroop suâvtõõzz tuâimast oudâsvikkum KĪõli mättjummuž, mätt'tem da ärvvtõõllmõõžž õhttsaž eurooplaž sievvõsra'mme.

OUDDNEEI KĪOLLTÄÄID TAA'ZZI ČIÖLGGEEMTAULLÕK					
Siltõs-tää'ss	Täidd tuâimmjed vuârrvaaiktõõzzâst			Täidd tu'lķķeed tee'kstit	Täidd raajjâd tee'kstit
	<i>Vuârrvaaiktõs jee'resnallšem vuõ'jjin</i>	<i>Saaggtēmstēgīai âânnmõš</i>	<i>Saaggtummuž kulttuurlaž šīõttlõsvuõtt</i>	<i>Tee'ksti tu'lķķeemtäiid</i>	<i>Tee'ksti raajjâmtäiid</i>
A1.1	Mätt'tõõtti se'lvvan kroota šõddâm vue'jjest saaggtēmtaaurõõžž tuârjjeen mättmešt, pukin tääu'jmõsân nobstõõvvi da rutiin'nallšem saakkeemvue'jjest.	Mätt'tõõtti taarbaš jĳânnai veä'ķķ-kuânstid (hâ't ķicstõõzz, pirstummuž, sannõõzz, nee'tt). Mätt'tõõtti siltad kuä'ss-ne a'rvveed le'be tu'mmjed o'dinakai saa'ni miârktõõzzid ä'sšõhttvuõd, takaiteâd le'be jee'res kiõlltäiid vuâdald. Mätt'tõõtti siltad õlmmeed, lij i'lla fi'ttjam.	Mätt'tõõtti siltad ââ'nmed mue'ddid kiõ'lle da kulttuu're šlaajjnallšem ķe'nnevõsvuõd õõlmtõõzzid (tiõrvtummuš, prä'sšjõõttmõš, spä'ssbõõššmõš) koin-ne pukin rutiin'nallšem sosiaal'laž kontakktin.	Mätt'tõõtti fi'ttai uu'cces meä'r o'dinakai mainstum da ķee'rjtum saa'nid da õõlmtõõzzid. Mätt'tõõtti tãbddd bukvasystee'm le'be puârast raajlaž meä'r ķe'rjĳtõsmiârkid.	Mätt'tõõtti siltad õlmmeed jĳiĳjâs mainstem poodd puârast vää'neld ââ'nee'l harjtõllum saa'nid da mättjum muttsate'mes õõlmtõõzzid. Mätt'tõõtti jĳiõnnad koid-ne harjtõllum õõlmtõõzzid fi'ttjemnalla da siltad ķee'rĳted koid-ne pããd saa'nid da sãrnnamvue'jjid.
Kiõlltäiid alggsi vaaldšummuš					

OUDDNEEI KIÖLLTÄÄID TAA'ZZI ČIÖLGGEEMTAULLÖK					
<i>Siltõs-tää'ss</i>	Täidd tuaimmjed vuârrvaaiktõõzzâst			Täidd tu'lkķeed tee'kstit	Täidd raajjâd tee'kstit
	<i>Vuârrvaaiktõs jee'resnallšem vuõ'jjin</i>	<i>Saaggtẽmstategiai âânnmõš</i>	<i>Saaggtummuž kulttuurlaž šiõttlõsvuõtt</i>	<i>Tee'ksti tu'lkķeemtäiid</i>	<i>Tee'ksti raajjâmtäiid</i>
A1.2	Mätt'tõõtti se'lvvan tie'dkani šõddâm tääu'jmõsân nobstõõvvi da rutiin'nallšem saaggtẽmvuõ'jjin tuârjjõõdee'l võl jäänmõsân saakkeemtaaurõ'sše.	Mätt'tõõtti tuârjjâât jiijjâs saaggtẽm poodd pukin kõskksummus saa'nid da õõlmtõõzzid. Mätt'tõõtti taarbaš jiânnai veä'kk-kuânstid. Mätt'tõõtti silttađ raukkâd nobstõõzz le'be miâlgummuž..	Mätt'tõõtti silttađ ââ'nned mue'ddid pukin tääu'jmõs kiõ'le šlaajjnallšem ķe'nnvõsvuõđ õõlmtõõzzid rutiin'nallšem sosiaal'laž kontaktiin.	Mätt'tõõtti fi'ttai harjtõllum, toobdâs sannõõzz da õõlmtõõzzid se'st õõ'nni muä'dd sää'n mettsaž ķee'rjtum tee'kst da meälga mainstummuž. Mätt'tõõtti tâbđđ tee'kstest o'dinakai teâđaid.	Mätt'tõõtti pâstt mainsted koin-ne toobdâs da jiccses tää'rķes aa'sšin ââ'nee'l vää'nes õlmeemsannõõzz da ķee'rjted muä'dd vuä'nkõs ciälkki harjtõllum aa'sšin. Mätt'tõõtti jiõnnad mäãgaid harjtõllum õõlmtõõzzid fi'ttjemnalla da vaaldaš puârast vää'nes vuâddsannõõzz, muä'dd vuâkka čõnnum õõlmtõõzz da vuâđđkiõllmäätt aunstõõzzid.
Ouddnei algâs kiõlltäidd					

OUDDNEEI KIÖLLTÄÄID TAA'ZZI ČIÖLGGEEMTAULLÖK					
<i>Silttõs-tää'ss</i>	Täidd tuáimmjed vuárrvaaiktõõzzâst			Täidd tu'lkķeed tee'kstid	Täidd raajjâd tee'kstid
	<i>Vuárrvaaiktõs jee'resnallšem vuõ'jjin</i>	<i>Saaggtemstategiai âânnmõš</i>	<i>Saaggtummuž kulttuurlaž šiõttlõsvuõtt</i>	<i>Tee'ksti tu'lkķeemtäiid</i>	<i>Tee'ksti raajjâmtäiid</i>
A1.3	Mätt'tõõtti se'lvvan määngain rutiin'nallšem saaggtemvuõ'jjin tuärjõõdee'l kuä'ss-ne saaggeemtaaurõ'sše.	Mätt'tõõtti vuässâatt saaggtummša, leäša taarbaš õõudâs täujja veä'kk-kuånstid. Mätt'tõõtti siltad reagâ'stted vää'nes sää'nlaž õõlmtõõzzin, uu'ccin kicstõõzzin (om. njiõkkläâ'ttee'l vuei'ves), jiõnnummšin, le'be jee'resnallšee'm uu'ccin maacctõõzzin. Mätt'tõõtti joudd raukkâd čičlgtõõzz le'be nobstõõzz samai täujja.	Mätt'tõõtti siltad ââ'nned tääu'jmõs ke'nnvõs kiõl âânnmõ'sše kuulli õõlmtõõzzid määngain rutiin'nallšem sosiaal'laž kontaktiin.	Mätt'tõõtti fi'ttai õõutķeârddsaž, toobdâs sannõõzz da õõlmtõõzzid se'st õõ'nni ķee'rjtum tee'kst da meälgas mainstummuž ä'sšõhtvuõđ tuärje'mmen. Mätt'tõõtti pâstt kaunnâd taarbše'mes õõutķeârddsa teâđ vuä'nkõs tee'kstest.	Mätt'tõõtti siltad raajlaž meä'r vuä'nkõs, moost mie'ldd mättjum õõlmtõõzzid, kõskksaž sannõõzz da vuâđdtää'zz ciälkrajsid. Mätt'tõõtti pâstt mainsted arggpeivvsaž da jiccses tää'rkes aa'sšin ââ'nee'l vää'nes õõlmtõs-sannõõzz da ķee'rjtud õõutķeârddsaž saaggid da jiõnnad harjtõllum õõlmtõõzzid fi'ttjemnalla.
Tuáimmjeei aalgâskiõlltäidd					

OUDDNEEI KIÖLLTÄÄID TAA'ZZI ČIÖLGGEEMTAULLÖK					
Siltõs-tää'ss	Täidd tuaimmjed vuârrvaaiktõõzzâst			Täidd tu'lkķeed tee'kstid	Täidd raajjâd tee'kstid
	<i>Vuârrvaaiktõs jee'resnallšem vuõ'jjin</i>	<i>Saaggtēmstategiai âânnmõš</i>	<i>Saaggtummuž kulttuurlaž šiõttlõsvuõtt</i>	<i>Tee'ksti tu'lkķeemtäiid</i>	<i>Tee'ksti raajjâmtäiid</i>
A2.1	Mätt'tõõtti pâstt vaajted jurddjid le'be teâđ toobdâs da juõ'kkpeivvsaž vuõ'jjin di kuä'ss-ne juä'tkķed oudâs saaggtēmvue'jj.	Mätt'tõõtti vuässâât ouddneei meä'rin saaggtummša na'ddjõõdee'l hää'rvben ij-kiõl'laž õõlmtõõzzid. Mätt'tõõtti joudd raukkâd nobstõõzz le'be čiõlgtõõzz miâlggâd täujja da siltad siõmmna suâvted saaggtēmtaaurõõžž õõlmtõõzzid jiijjâs saakkummšin.	Mätt'tõõtti se'lvvan vuä'nkõs sosiaal'laž vuõ'jjin da siltad ââ'nned tääu'jmõs ķe'nnvõs tiõrvtummšid da säärrntõõllâm-maallid di čuä'jat ķe'nnvânji hâ't raukkmõõžžid, kââčcaid, ehdtõõzzid da pro'stjõõzzid da va'stteed tõid.	Mätt'tõõtti fi'ttai hiâlpâs, toobdâs sannõõzz da õõlmtõõzzid di čiõlgg mainstummuš se'st õõ'nni tee'kstid. Mätt'tõõtti fi'ttai vuä'nkõs, õõutķeârddsaž, jiijjâs miõlķie'ssi saaggi vuei'vvsiskõõzz da tee'kst vuei'vvjurddi toobdâs sannõõzz se'st õõ'nni, oudldõ'stti tee'kstest. Mätt'tõõtti pâstt puârast õõutķeârddsaž juurdčummša ää'sšõhtvuõđ tuârjje'mmen.	Mätt'tõõtti pâstt mainsted juõ'kkpeivvsaž da konkreettaž di jiccses tää'rķes aa'sšin ââ'nee'l õõutķeârddsaž čiâlkkjid da konkreetta sannõõzz. Mätt'tõõtti siltad hie'lķeld ouddu'mmjeei vuâđdsannõõzz da mäângaid kõskksummus rajjsid. Mätt'tõõtti siltad suâvted koid-ne jiiõnnummuž vuâđđmeârõõzzid jee'res sõõ'jin gu pâi harjtõllum õõlmtõõzzin.
Vuâđđkiõlltääid altreempää'jj					

OUDDNEEI KIÖLLTÄÄID TAA'ZZI ČIÖLGGEEMTAULLÖK					
Silttös-tää'ss	Täidd tuaimmjed vuârrvaaiktözzâst			Täidd tu'lkkeed tee'kstit	Täidd raajjâd tee'kstit
	<i>Vuârrvaaiktös jee'resnallšem vuõ'jjin</i>	<i>Saaggtēmstategiai âânnmõš</i>	<i>Saaggtummuž kulttuurlaž šiõttlõsvuõtt</i>	<i>Tee'ksti tu'lkkeemtäiid</i>	<i>Tee'ksti raajjâmtäiid</i>
A2.2	Mätt'tõõtti se'lvvan miälggâd puârast määngnallšem juõ'kkpeivvsaz saaggtēmvuõ'jjin da pâstt ouddneei meä'rin lee'd altteejes saaggtēmvuõ'jjin.	Mätt'tõõtti vuässâatt lâssneei meä'rin saaggtummša ââ'nee'l taarb mie'ldd takai sârnnamvue'jjid raaukeen čiõlgtõõzz vuei'vvsaa'nin. Mätt'tõõtti joudd raukkâd nobstõõzz le'be čiõlgtõõzz tuu'l tää'l. Mätt'tõõtti âânn om. â'lddfi'ttõõzz le'be takainallšem fi'ttõõzz, gu ij tie'd samai tärkka (piännai/jie'lli le'be põrtt/keâmp).	Mätt'tõõtti siltad ââ'nned kiõl õõutkeârddsaž naa'lin pukin kõskksummus miârktõõzzid, hâ't teâdvaajtõ'sse di miõlljurddji da fi'ttjõõzzi ää'sšmeâldli'žze õõlmtõ'sse. Mätt'tõõtti pâstt sagstõõllâd ke'nrvânji ââ'nee'l takainallšee'm õõlmtõõzzid da vuâddtää'zz saaggeemrutiiid.	Mätt'tõõtti pâstt seu'rrjed puârast tiga tiga se'lvvââ'blkaž ä'sšmainstem vuei'vvpai'kid, tâbdd täujja pirrõõzzâst sagstõõllum ä'sšvuu'd , fi'ttai vuei'vvää'sš toobdâs sannõõzz se'st õõ'nni takaikiõllsaž tee'kstest le'be meälga mainstummšest. Mätt'tõõtti siltad juurdced tââbdte'mes saa'ni miârktõõzzid ää'sšõhtvuõdâst.	Mätt'tõõtti siltad sârnnad logstõõggnulla (ââ'kkpo'dde šlaajnallšmin) juõ'kkpei'vvsaz jie'llma õhttneei aa'sšid ââ'nee'l takai sannõõzz da koid-ne idiomaattlaž õõlmtõõzzid di vuâddtää'zz rajjsid da kuä'ss-ne siõmmna vaiggubuid še. Mätt'tõõtti siltad suâvted koid-ne jiõnnummuž vuâddmeârrõõzzid jee'res sõõ'jin gu pâi harjtõõllum õõlmtõõzzin.
Ouddneei vuâddkiõlltäiid					

OUDDNEEI KĪOLLTÄÄID TAA'ZZI ČIÖLGGEEMTAULLÖK					
Siltõs-tää'ss	Täidd tuáimmjed vuárrvaaiktõõzzâst			Täidd tu'lkķeed tee'kstid	Täidd raajjád tee'kstid
	<i>Vuárrvaaiktõs jee'resnallšem vuõ'jjin</i>	<i>Saaggtēmstategiai âânnmõš</i>	<i>Saaggtummuž kulttuurlaš šiõttlõsvuõtt</i>	<i>Tee'ksti tu'lkķeemtäiid</i>	<i>Tee'ksti raajjâmtäiid</i>
B1.1	Mätt'tõõtti pâstt saaggted, vuässõõttâd sagstõõllmõõžžid da õlmmeed miõlljurddjees miâlggâd vääi'vte'men juõ'kkpei'vvsaz saaggtēmvuõ'jjin.	Mätt'tõõtti pâstt koon-ne tää'zzest lee'd altteejes saaggtē jee'res põõ'jin da silttad ainsmâ'tted, lij-a saakkeemtaaurõš fi'ttjam saagg. Mätt'tõõtti silttad kâ'rvved saagg le'be ko'rvveed tååbdte'mes sää'n le'be åblkå'stted saaggâs o'ddest. Mätt'tõõtti pâstt sagstõõllâd tååbdte'mes õõlmtõõzzi miârktõõzzin.	Mätt'tõõtti čuä'jat tobddâm tää'rk mõs ķē'nnvõsvuõdmeärrõõzzid. Mätt'tõõtti pâstt vâ'ldded vuárrvaaiktõõzzâst lokku koid-ne tää'rk mõs kulttuurlaš vue'jjid õhttnēi vuei'nnemsõõ'jid.	Mätt'tõõtti fi'ttai vuei'vvaa'sšid da koid-ne aa'sšid tää'rķe'ld čiõlgg da âlddsın normaaltēpo takaiķiõllsaz mainnest le'be takainalla fi'ttjemnallšem ķēe'rjtu m tee'kstest. Mätt'tõõtti fi'ttai õhttsaz tobdlma le'be takaitiõttu vuâddõõvvi sårnmmõõžž le'be ķēe'rjtu m tee'kst. Mätt'tõõtti kåunn vuei'vvjorddmõõžžid, čooudsaa'nid da samai tää'rķe'ld aa'sšid še valmštõõđkani.	Mätt'tõõtti silttad sårnnad vuei'vvpaai'ķid da še siõmmna tää'rķben jee'resnallšem juõ'kkpei'vvsaz jie'llma õhttnēi jiijjâs miõlķie'ssi tuõđlaz le'be jurddum aa'sšin. Mätt'tõõtti âânn miâlggâd vaiddâz sannõõzz da raajâsva'lljstõõgg di måttmid takai fraasid da idiomid. Mätt'tõõtti silttad suåvted määngaid jiõnnummuž vuâddmeärrõõzzid jee'res sõõ'jin gu pâi harjtõõllum õõlmtõõzzin.
Tuáimmjeei vuâđķiõlltâidd					

OUDDNEEI KĪOLLTÄÄID TAA'ZZI ČIÖLGGEEMTAULLÖK					
Siltõs-tää'ss	Täidd tuáimmjed vuárrvaaiktõõzzâst			Täidd tu'lkķeed tee'kstitid	Täidd raajjâd tee'kstitid
	<i>Vuárrvaaiktõs jee'resnallšem vuõ'jjin</i>	<i>Saaggtemstategiai âânnmõš</i>	<i>Saaggtummuž kulttuurlaž šiõttlõsvuõtt</i>	<i>Tee'ksti tu'lkķeemtäiid</i>	<i>Tee'ksti raajjâmtäiid</i>
B1.2	Mätt'tõõtti pâstt vuässõõttâd saaggtummša miâlggâd vaiggâdвуõđitaa še kooi-ne õõlgteei saaggtemuõ'jjin há't ääi'jpoddsaz šõddmõõžžâst saaggtem poodd.	Mätt'tõõtti pâstt lee'd altteejes toobdâs ää'sš kiõtt'tõõllâm poodd vuárrvaaiktemvue'jjest äâ'nee'l suávlaž õõlmtõõzz. Mätt'tõõtti pâstt teevvad puâsttad fi'ttumšid miâlggâd luâdlânji da sagstõõllâd še miâlggâd õõlgteei da vä'žžlõs aa'sši miârktõõzzâst.	Mätt'tõõtti silttad äâ'nned jee'resnallšem miârktõõzzid kiõl, kââ'tt ij leákku čuu't tobddsallaš ij-ka mallšõs. Mätt'tõõtti tâbddd tää'rkmõs ke'nnevõsvuõđ meârrõõzzid da tuáimmai tõi meâdlânji. Mätt'tõõtti pâstt vä'lddd vuárrvaaiktõõzzâst lokku vääžnmõs kulttuurlaž vue'jjid õhttnee i vuei'nnekuu'lmid.	Mätt'tõõtti fi'ttai čiõlgg ä'sšteâd se'st õõ'nni mainstummuž toobdâs le'be miâlggâd takai aa'sšin da se'lvvan še koon-ne vee'rd juurdčem õõlgteei tee'kstin. Mätt'tõõtti fi'ttai vuei'vvpai'kid da vääžnmõs tää'rķab aa'sšid pirrõõzzâst sagstõllum vaiddsab mallšõs le'be pannmallšõs sagstõõllmõõžžâst.	Mätt'tõõtti silttad sârnnad takainallšem, konkreettlaž aa'sšin čiõlggee'l, jerree'l da ve'rddõõlee'l. Mätt'tõõtti õlmmad jijjâs miâlggâd vaiggâdвуõđitaa da pâstt kee'rjted persoon'nallšem da õlmmasab saaggid še da õlmmeed jurddjees še kooi-ne miõlljuudlaž aa'sšin. Mätt'tõõtti äânn miâlggâd vaiddâz sannõõzz da takainallšem idiomid di määñgnallšem rajjõõzzid da õõlgteei da vä'žžlõs ciâlkkjid. Mätt'tõõtti vaaldaš jiõnnummuž vuâdde meârrõõzz jee'res še gu pâi harjtõllum õõlmtõõzzin.
Soojjlõs vuâđkiõlltâid					

OUDDNEEI KIÖLLTÄÄID TAA'ZZI ČIÖLGGEEMTAULLÖK					
Silttös-tää'ss	Täidd tuaimmjed vuârrvaaiktözzâst			Täidd tu'lkkeed tee'kstit	Täidd raajjâd tee'kstit
	<i>Vuârrvaaiktös jee'resnallšem vuõ'jjin</i>	<i>Saaggtēmstategiai âânnmõš</i>	<i>Saaggtummuž kulttuurlaž šiõttlõsvuõtt</i>	<i>Tee'ksti tu'lkkeemtäiid</i>	<i>Tee'ksti raajjâmtäiid</i>
B2.1	Mätt'tõõtti pâstt saaggted soojjlânji še koin-ne jiccses oõd saakkeemvuõ'jjin, koin ââ'net kuâ'ss-ne fi'ttõõzzid, leâša kuuitâg čiõlgg kiõl.	Mätt'tõõtti pâstt pu'htted jiijjâs jurddjes õu'dde da mâtmešt še ââ'ned takai fraasid, hâ't "Tõt lij vaiggâd kõõõõmõš" da vuei'tted jiccses ääi'j. Mätt'tõõtti pâstt sagstõõllâd še õõlgteei da makkai aa'sši da fi'ttõõzz miârktõõzzâst. Mätt'tõõtti pâstt ta'rkstõõllâd jiijjâs fi'ttjummšes da saakkummšes di teevvad kiõl.	Mätt'tõõtti pârgg õlmmeed jorddmõõžžid ää'sš meâdlânji da saaggtēmtaurõõžžâs ci'sttjee'l di vää'lee'l lokku jee'resnallšem vue'jji piijjâm õõlgtõõzz.	Mätt'tõõtti fi'ttai vue'kkšânji da kiõl'lânji kompleekslaž mainstummuž le'be kee'rjtum tee'kst. Mätt'tõõtti pâstt seu'rrjed vaiddâz sagstõõllmõõžž da õõlgteei da makkai argumentâsttmõõžž di õlmmeed kuullmin aa'sšin vuei'vvsõõ'jid. Mätt'tõõtti fi'ttai šuurmõs vue'zz pirrõõzzâst sagstõõllum aa'sšin. Mätt'tõõtti fi'ttai määgnallšem kee'rjtum tee'kstit, kook vuei'tte kiõtt'tõõllâd še abstraaktlaž aa'sšid da koin liâ tuõttää'sš da fi'ttjõõzz.	Mätt'tõõtti siltad õlmmeed miâlggâd čiõlggsânji da samai tää'rkeld jiijjâs määngin kiõõõõlâ'sttemkruggses õhttnēi aa'sšin ââ'nee'l määngpeällsaž rajjsid da veiddsõs sannõõzz, koozz siskkââvv še idiomaattlaž da fi'ttõõzzid õõ'nni õõlmtõõzz. Mätt'tõõtti pâstt vuässõõttâd še miâlggâd mallšõs sagstõõllmõõžžid da vaaldaš miâlggâd vaiddâz sannõõzz da še õõlgteei ciâlkrajjsid. Jiõnnummuš lij samai čiõlggas, saa'ni vuei'vveädd vuõigg täävast da mainstummuš âân se'st koid-ne kiõ'lle šlaajjnallšem intonaatiomaallid.
Jiõõõõõ kiõlltäiid vuâdtää'ss					

OUDDNEEI KIÖLLTÄÄID TAA'ZZI ČIÖLGGEEMTAULLÖK					
Silttös-tää'ss	Täidd tuáimmjed vuárrvaaiktõõzzâst			Täidd tu'lkķeed tee'kstid	Täidd raajjâd tee'kstid
	<i>Vuárrvaaiktõs jee'resnallšem vuõ'jjin</i>	<i>Saaggtēmstategiai âânnmõš</i>	<i>Saaggtummuž kulttuurlaž šiõttlõsvuõtt</i>	<i>Tee'ksti tu'lkķeemtäiid</i>	<i>Tee'ksti raajjâmtäiid</i>
B2.2	Mätt'tõõtti pâstt ââ'nned kiõl määgnallšem še jiccses odd saaggeemvuõ'jjin, koin taarbšet määgnpeallsaž kiõl.	Mätt'tõõtti pârgg u'vded maacctõõzz, čuä'jtet tiuddeei vuei'nnemkuu'lmid le'be juurdpuätmõõžžid. Mätt'tõõtti pâstt ouu'deed saaggtēm soojmõõžž di taarbšeen ââ'nned kâ'rvvemõõlmtõõžžid da pâstt sagstõõllâd še õõlgteei da makkai aa'sši da fi'ttõõzzi miârktõõžžin. Mätt'tõõtti siltad ââ'nned fi'ttjummuž tuärjjei strategiai, hâ't vuei'vvsõõ'ji noormõõžž da hâ't piijjâd pââjas kullum aa'sšid.	Mätt'tõõtti pâstt õlmmeed juurdčumšid luândlânji, čišlggsânji da ķe'nnvânji di mallšõs di pannmallšõs vue'jjest da va'lljed kiõl ââ'nnemnää'l vue'jji da tõi vuässõõttji persooni mie'ldd.	Mätt'tõõtti fi'ttai jie'li le'be ruõkkum čišlggsânji jerrõllum takaikiõllsaž mainstummuž jee'resnallšem vuõ'jjin da fi'ttai mõõn-ne ve'rdd še ve'res kiõllmaalid. Mätt'tõõtti pâstt lookkâd jee'res ââ'nma rajjum kompleekslaž tee'kstid da vuâ'need tõi vuei'vvsõõ'jid. Son pâstt tobddâd fi'ttjõõžžid da ärvvtõõllâd kriittlânji kuullmes da le'be lookkmes.	Mätt'tõõtti siltad õlmmeed jiijjâs snäatnainalla, čišlggsânji di ķe'nnvânji. Son vaaldaš veiddsânji kiõl'laž kuânstid õlmmeed konkree'ttid da fi'ttõõžžid, toobdâs da tääbdte'mes aa'sšid. Mätt'tõõtti siltad saaggted spontaanlanji da ķee'rjat čišlgg da jerrõllum tee'kst. Jiõnnummuš lij samai čišlgas, saa'ni vuei'vvteâd vuõigg täävast da mainstummuš âânn se'st koid-ne kiõlle šlaajjnallšem intonaatiomaallid.
Tuáimmjeei jiõõčnâž kiõllsilttõs					

OUDDNEEI KIÖLLTÄÄID TAA'ZZI ČIÖLGGEEMTAULLÖK					
<i>Siltõs-tää'ss</i>	Täidd tuaimmjed vuârrvaaiktõõzzâst			Täidd tu'lkķeed tee'kstid	Täidd raajjâd tee'kstid
	<i>Vuârrvaaiktõs jee'resnallšem vuõ'jjin</i>	<i>Saaggtēmstategiai âânnmõš</i>	<i>Saaggtummuž kulttuurlaž šiõttlõsvuõtt</i>	<i>Tee'ksti tu'lkķeemtäiid</i>	<i>Tee'ksti raajjâmtäiid</i>
C1.1	Mätt'tõõtti pâstt vuârrvaaiktõ'sse määngpeällsânji, soojjlânji da tää'rkeld juõ'kknallšem saakkeemvuõ'jjin.	Mätt'tõõtti väldd luândlânji vasttõõzz saaggtēm ouddnummšest. Mätt'tõõtti siltad âblkâ'stted o'dđest, mâi'd haa'lad õlmmeed di pâstt cõõjõõttâd, gu õu'dde sâ'dde vaiggâdвуõđ da âânn čieppe'ld kiõ'lle le'be kontekstta õhttnei ooudâst vuâžžum teâđ tuejjeen juurdpuâttmõõžžid le'be ouddtu'mmjeen puõ'tti.	Mätt'tõõtti pâstt ââ'nned kiõl soojjlânji da silttee'l puârast sosiaal'laid miârktõõzzid, še õlmmeed tobddmõõžžid, pannvuõigâs čuâ'jtõõzzid, hâ't ironia da siõrrmiõllsažvuõđ.	Mätt'tõõtti fi'ttai samai tää'rkeld še kuu'kkbid čuâ'jtõõzzid toobdâs da tääu'jmõs aa'sšin, hâ't i mainstummuš ij ni le'čče čiołggsânji jerrõllum da õõnči se'st idiomaattlaž õõlmtõõzzid le'be reki'stter vaajtõõzzid. Mätt'tõõtti fi'ttai samai tää'rkeld määngpuõlvsaž fi'ttõõzzin ķee'rjtum tee'kstid da pâstt õhtteed teâđ õõlgteei da vâ'žžlõs tee'kstin.	Mätt'tõõtti siltad õlmmeed jiijjâs soojjlânji, samai tää'rkeld da jeâ'ree'l määngnallšem aa'sšin le'be ââ'nned miâlggâd ku'kes, valmštõllum čuâ'jtõõzz. Mätt'tõõtti pâstt ķee'rjted puârast jeâ'rtõllum tee'kstid õõlgteei da vâ'žžlõs aa'sšin snââtnai, persoon'nallšee'm šlaajin. Mätt'tõõđi ree'ggesvuõtt kiõl'laž õõlmtēmsaa'nin lij samai vaaidas. Jiõnnummuš lij luândlaž da vâai'vte'm kuvddled. Sârnamrytmm da intonaatio liâ kiõ'lle šlaajjnallšee'm.
Čie'pēs kiõlltäid vuâđttää'ss					

27.10.2015

8/012/2015

Lookkjiškooulškooultōōzz jä'rjsteei

**LOOKKJIŠKOULŠKOULTŌŌZZ TIUDEEI SÄÄ'MKIÖL MÄTT'TŌŌZZ
TÄÄVTŌŌZZ, KÖSKKSAŽ SIISKŌŌZZ DA MÄTT'TŌŌDI MÄTTJUMMUŽ
ÄRVVTŌŌLLMÖŠ**

Mätt'tōshalltōs oudd mie'lddōssân aārrai vuä'ppōōzz lookkjiškooulškooultōōzz tiuddeeī sāä'mkiöł mätt'tōōzz täävtōōzzin, köskksaž siiskōōzzin da mätt'tōōdi mättjummuž ärvvtōōllmōōžžäst. Vuä'ppōs kuāskk pāāđteāggtemnalla riāššum lookkjiškooulškooultōōzz tiuddeeī sāä'mkiöł mätt'tōōzz [Mätt'tōsministeria asetōs vee'reskiōōllsai di sāä'mkiōōllsai da romankiōōllsai mätt'tōōdi tiuddeeja mätt'tō'sse vuāđđmätt'tōōzzäst da lookkjiškooulškooultōōzzäst miōōdi riikkveä'kkvuōđ vuāđain (1777/2009)].

Mätt'tōs riāššāt tän vuä'ppōōzz meāldlānji 1.8.2016 loogee'l.

Lāā'ssteāđaid vuä'ppōōzzäst da tō'st, ko'st tōt lij vuāžžamnalla, vuāžž Mätt'tōshalltōōzz Takaičuōvteei škooultōs da ouddpeām di ruōeckkiōōllsaž škooultōs da ouddpeām – tuāimmjemjuāggtoōzzin.

Vuei'vujāā'dteei

AULIS PITKÄLÄ
Aulis Pitkälä

Jāā'dteei

JORMA KAUPPINEN
Jorma Kauppinen

MIE'LDDÖS

Lookkjiškooulškooultōōzz tiuddeeī sāä'mkiöł mätt'tōōzz täävtōōzz,
Köskksaž siiskōōzz da mätt'tōōdi mättjummuž ärvvtōōllmōš

LOOKKIŠKOULŠKOULTÕÕZZ TIUDEEI SÄÄ'MKIÖL MÄTT'TÕÕZZ TÄÄVTÕÕZZ, KÕSKKSAŽ SIISKÕÕZZ DA MÄTT'TÕÕDI MÄTTJEM ÄRVVTÕÖLLMÕŠ

Lää'ddjânnam vuâddlää'jj mie'ldd juõ'kk Lää'ddjânnmest jälsteei oummust lij vuõiggâdvuõtt juä'tkked oudâs da oudeed jiijjâs kiõlâs da kulttuu'res. Sää'mkiõl mätt'tõõzz jurddjen lij tuärjjeed mätt'tõõdi aktiivla määngkiõllsažvuõđ ouddnummuž di miõlkie'ssmõõžž kiõlltääd jie'llemäai'j oudâsviikkõ'sše. Sää'mkiõl mätt'tõs nâânad mätt'tõõdi vuâssadvuõđ di jiijjâs kiõll- da kulttuurõhttõõzz nu'tt lää'dd kiõll- da kulttuurõhttõõzz aktiivlaž da tää'ssteäddlaž vuâzzli'žžen di globaal'laž tuâimmjee'jen.

Sää'mkiõl mätt'tõõzzâst tuejjeet õhttsažtuej lää'ddkiõl da keerjlažvuõđ -mätt'tõõzz da jee'res aunnsi mätt'tõõzzin. Õhttsaž kiõllšõddummuž lââ'zzat mätt'tõõđji fi'ttjummuž kiõll- da kulttuurtağga miârktõõzzid persoonid, õhttsažkâdda da õhttõõzzid di vuä'ppast si'jjid u'vdded äärv sää'mkiõ'le da jee'res kiõlid. Mätt'tõs nâânad da sme'llkâtt mätt'tõõđjid ââ'nned sää'mkiõl määngpeällsânji. Mätt'tõõzzâst äü'kkeet mätt'tõõđji vuei'tlvažvuõđ oudeed kiõlltäädas ästtai'ğgen. Mätt'tõõzzâst teädd lij vuârvaaiaktõõzzâst da saagtemvuõđâst.

Sää'mkiõl mätt'tõõzzâst vää'ldet lokku mätt'tõõđji vue'lğgemaalğ da kiõlltäidd. Mätt'tõõzzâst äü'kken âânet määngpeällsânji jee'resnallšem kontaaktid sää'mkiõ'le hä't äâ'nee'l teât- da saagtemteknologia di sää'mkiõllsaž õhttõõzz silttummuž. Mätt'tõõdi sme'llkââ'ttet da tuärjjeet nu'tt jorddmõõžž ouddnummša di persoon'nallšem kiõl âânnmõ'sše. Mätt'tõõzzâst vuä'pstet tu'mmjed kiõll- da vuârvaaiaktemtäädai miârktõõzz lââ'ssmättjem mäainain.

Täävtõõzz da Kõskksaž siiskõõzz liâ meä'rtõllum obb lookkiškooulškooultõõzz ääi'j kue'htt mätt'temciâss neä'ttlest uu'di sää'mkiõl mätt'tõõzz diõtt. Škooultõõzz jä'rjsteei räâjj mätt'templaân, gu tâ'l mätt'tõõzz täävtõõzz meä'rtõõlât da siiskõõzz va'lljeet vää'ldeel lokku sää'mkiõl jii'jjesnallšemvuõđid. Sää'mkiõl mätt'templaân vuei'tet raajjâd še škooultõõzz jä'rjstee'ji õhttsažtuejjan.

Mätt'tõõzz tuejj

Sää'mkiõl mätt'tõõzz tuejjan lij veeideed da čiñlmâ'tted mätt'tõõdi sää'mkiõl tääid. Mätt'tõõzz veäkkâ mätt'tõõtti oudâs veekk õõudâs tääid tuâimmjed vuârvaaiaktemvuõ'jjin, ooccâd jee'resnallšee'm teäđ, ärvvtõõllâd teäđ kriittlânji, tu'mmjed, argumentâ'stted da jie'lled raajji debaatt. Mätt'tõõtti veeidad sää'nn- da fi'ttõsree'ğğesvuõđ da õõudad määnglookkâmtäädas. Mätt'tõõdi sää'mkiõl raajõsää'blki tobddmõš da määngpeällsaž âânnmõš veiddan, son tâbddd kiõllvuu'des maddjid da õõudad täädas ve'rddõõllâd kiõl jee'res äâ'blkid ju'n silttuum kiõlivui'm. Mätt'tõõtti oudâd silttõõzzâs äü'kkeed sää'mkiõllsaid tee'kstit da räâjj tee'kstit jee'res jurddjid. Mätt'tõõdi tobddmõš jiijjâs kulttuurvuu'des keerjlažvuõđâst,

mainstemä'rbvuođâst, kaartlaž kulttuurâst da draamast čijlmââvv. Mätt'tõđi ärvstõs sää'mkiõ'le čijlmââvv, da son motivâstt tõ'st oudâs viikkâd sää'mkiõl silttõzzâs.

Mätt'tõzz täävtõzz

Mätt'tõzz täävtõssân lij, što mätt'tõđti

- pâstt aktiivlaž vuârrvaaiktõ'sse sää'mkiõlin luândlânji jee'resnallšem pooddin
- silttad äu'kķeet sää'mkiõllsaid tee'kstid da te'kstsłaajid da silttad raajjâd po'dde suâvlaž tee'kstid
- veeidad sää'nn- da fi'ttõsree'ğgesvuõđ da oudad mäñglookkâmtääidas
- veeidad da čijlmätt tie'ttemvuõđâs sää'mkiõl raajõzzâst da âânnmõđžžâst
- čijlmätt jiijjâs kulttuur da ķeerjlažvuõđ tobddmõđžž
- oudd äärv jiijjâs kiõl da kulttuu'res da lij motivâsttnam oudeed viikkâd võl jeänab sää'mkiõl silttõzzâs.

Ärvvtõllmõš

Ärvvtõllmõš till'lââvv sää'mkiõl tääu'jmõs täävtõzzid õsttmõ'sše kurssmeâldlaž täävtõzzid da kõskksaž siiskõzzid teädd piijee'l. Kuurs täävtõzzid säärnat mätt'tõđtja, što nu'tt u'čtee'l gu mätt'tõđti vueil'tte seu'rjed kuursâst ouddnummuž. Mättjemprosee'ss äiggsaž ärvvtõllmõš, persoonlaž täävtõzz šiõtt'tõllmõš, jiõččärvvtõllmõš, verddsazärvvtõllmõš da maacctõs tuärjje mätt'tõđi oudâs viikkâd silttummšes. Kurssärvvsâna vaaikteei ķeerjlaž, njäämlaž da vueil'tlvaž jee'res pu'httõzz di aktiivlaž tuejjummuš kuurs poodd. Ärvvtõllmõš lij mäñgpeällsaž, äävas, vuõiggmiõllsaž, vuässõ'tti, sme'llkõ'tti da jiõččärvvtõllmõ'sše vua'psteei. Jiõččärvvtõllâmääidai veäkka mätt'tõđti räajj miõttlõs da realiistlaž fi'tjõzz jijstes mainsteejen da ķee'rjteejen jee'resnallšem vuârrvaaiktemvuõ'jjin.

Kuurs

1. Tee'kst da vuârrvaaiktõs (SÄI1)

Mätt'tõđti härjjan jerreed da tu'lķķeed tee'ksti kiõl, miärktõzzid da raajõzzid. Mätt'tõđi fi'ttjõs kiõlâst, tee'kstin da vuârrvaaiktõzzâst čijlmââvv. Suu silttõzzâs tu'lķķeed da raajjâd tee'kstid di oo'ddes tuâimmjed vuârrvaaiktemvuõ'jjin lâssan. Son härjjan ta'rkstõllâd da oudeed tääidees kuvddleejen, mainsteejen, lookkjen da ķee'rjteejen jee'resnallšem saakkeempirrõzzin. Sää'mkiõl raajõzzi vaaldšem nâânasn.

Täävtõzz

Kuurs täävtõssân lij, što mätt'tõđti

- čijlmätt lookkâm- da ķee'rjtemsilttõzz di persoon'nallšem kiõl raajjmõđžž
- pâššnâ'tted silttõzzâs tu'lķķeed, raajjâd da ärvvtõllâd jee'resnallšem tee'kstid di čijlmâ'tted tääid ķee'rjted aunstõzz vuâđald

- mättai takaiķiõllsaž čuä'jtemnääl nu'tt kee'rjlânji gu njäälmlânji di čijlmätt fi'tjõõzzâs kee'rjtummšest da mainstummšest vuârrvaaiktõsnallšem, õhttõslaž da persoon'nallšem prose'ssen
- nâânad raajõõzzi vaaldšee'm di mättai åblkâ'sted tee'kstid raajõõzznallšem obbvuoõttân
- čijlmätt fi'tjõõzz jijstes tee'ksti tu'lķķeejen da raajj'jen di pâstt šiõtteed täävtõõzzid mätt'tõõttmõ'sše
- härjjan ooccâd teâđ sää'mķiõlin teât- da saaggetemteknologia ââ'nee'l da suävlded tõn.

Kõskksaž siiskõõzz

- mätt'tõõđji jiijjâs da ķiõllõõutstõõzz tee'kst
- te'ksttšlaajj õhttõslaž da funktonaal'laž ouddsen (mainste, čiołggee, vuä'pste, vä'ldde beä'l da tu'mmje) di jee'resnallšem tee'ksti ķiõl da siiskõõzz vuâmmšõõzz da harjttõõllmõõžž
- tee'ksti määngjijõnnsâžvuõtt, tee'ksti referâsttmõš da kommentâsttmõš
- määnglookkâmsilttõs, määnggâ'blkallaš tee'kst, jerreei da kriittlaž lookkmõš, lookkâmstrategia, karttlookkâmsilttõs
- kee'rjtemprose'ss, te'ksttobvuõtt da teâđ suâvtummuš jiijjâs õõlmtõ'sse
- teâđha'ņķķummuš- da vaaldšemtääd sää'mķiõlin, sai'mmlookkmõš, teâttkâivvkrityk da teâttkâivvsie'vvõõzz
- ķiõllteâđ nuu'bb vuâra mätt'tõõttmõš da ķiõllhuõl

2. Ķeerjlažvuõđ kuânst da tu'lķķeemvue'jj (SÄI2)

Mätt'tõõđi fi'tjõs mooččâđķeerjlažvuõđâst, mainstemä'rbbvuõđâst da čeäppõõzzâst, ķiõl čeäpplõs tuejast da tõn kulttuurlaž miârktõõzzâst čijlmââvv. Mätt'tõõđi fi'tjõs joukkdynamiikkâst da joukksaaggetemvue'jj eettmõõžžin čijlmââvv da suu joukksaaggetemsilttõõzz määngpeälsmä'vve.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõssân lij, što mätt'tõõtti

- čijlmätt silttõõzzâs jerreed da tu'lķķeed mainstemä'rbbvuõđ, ķeerjlažvuõđ, musiikk da jee'res čeäppõõzz šiõttlõs fi'ttõõzzid da âlddnemnääl au'ķķee'l
- mättai fi'ttjed ķiõl poeetlaž âânmmõõžž, hâ't mâka karttvuõđ da määngtu'lķķeemvue'jj
- härjjan lookkâd fiktiivlaž tee'kstid
- mättai vuâđđõõllâd tu'lķķee'mes tee'kstin nu'tt njäälmlânji gu ķeerjlanji
- čijlmätt joukksaaggetemteâdees da -tääidees.

Kõskksaž siiskõõzz

- čeäppõõzz da ķeerjlažvuõđ šlaaj, tõi jii'jjesnallšemvuõđid da ouddnem
- ķiõl karttlažvuõtt da retoorlaž kuânst ķeerjlažvuõđâst
- proosa, sä'nnâ'ttem da draama jerreem da tu'lķķeemvue'jj
- määngnallšem tee'ksti mainstemvue'jji da õõlmtõõzz ta'rkstõõllmõõžž
- ķeerjlažvuõđ kuânsti âânmmõš jiijjâs tee'kstin, dramatisâsttmõš
- njäälmlaž da ķeerjlaž ķeerjlažvuõđ tu'lķķummuž, sai'mmsagstõõllmõš

- vaigghadvuõdi rä'tkkummuž joukksaaggtummšest
- täävtõõzzlaž čeäppõs-sagstõõllmõš di sagstõõllmõõžž jerrummuž da ärvvtõõllmõõžž jooukâst tuâimmjemtääidai da – eettmõõžži vueil'nemkuu'limest

3. Änn'jõžkulttuur da mainnâz (SÄI3)

Mätt'tõõtti mättai ta'rkstõõllâd sää'mkiõllsaž änn'jõžkulttuur da ääi'jpoddosaž eettmõõžžid jee'resnallšem älddnemnaa'li da jeä'rben mainnsi vueil'nemkuu'limest. Mätt'tõõtti činlmätt teâdees vuârrvaaiktõs etiikkast da fi'ttai dialo'ğge põrggi, määngjiõnneemvuõd ci'sttjeei vuârrvaaiktõõzz miârktõõzz.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- härjjan änn'jõžkulttuur eettmõõžžid da ääi'jpoddosaž te'kstšlaajid
- činlmätt fi'ttjõõzzâs kiõl da tee'ksti miârktõõzzâst kulttuurâst
- činlmätt fi'ttjõõzzâs mainnsest kulttuuri kõskksaž eettmõõššân
- činlmätt tie'ttemvuõdâs kulttuurlaž da kiõl da kulttuur miârktõõzzâst identitetta
- tãdd änn'jõžkulttuur kõskksaž tee'mid da silttad ärvvtõõllâd tõi miârktõõzz jiijjâs kulttuu'res vueil'nemkuu'limest
- mättai fi'ttjed vuârrvaaiktemkõskkvuõdi rajjõõvmmõõžž da cãggsid.

Kõskksaž siiskõõzz

- kiõll da tee'kst kulttuurlaž eettmõõššân
- kiõl sannõs kulttuur kuõ'ddjjen
- tee'ksti ääi'jpoddosaž šlaaj da mediatee'kst
- änn'jõžkulttuur da identitee'tt
- mainnâz mediat, musiikkâst, jie'llikaartin, tv-rääidain da siõrin (myytt, klassiiklaž mainnsi änn'jõžää'blek)
- määngnallšem tee'ksti ääi'jpoddosaž šlaaj, hã't tea'tter, mediatee'kst, laaulsã'nnãttmõš, jie'llikaart, siõr, kaart
- sää'mkiõllsaž mainstemã'rbbvuõd ou'ddel da åå'n
- teãttkee'rij da änn'jõž romaan ta'rkstõõllmõš
- dialooglaž vuârrvaaiktõs da vuârrvaaiktõsetikk, vuârrvaaiktõõzz määngjiõnnsažvuõtt da kulttuursensitiivlažvuõtt
- dialo'ğge põrggi sagstõõllmõõžž, tõi jerrummuš da ärvvtõõllmõõžž
- vuârrvaaiktemtäaid da -etiikka sääi'mest

4. Kiõll, kulttuur da identitee'tt (SÄI4)

Mätt'tõõdi fi'ttjõs kiõl da jee'res õõlmetemnaa'li miârktõõzzid raajji luândast, kiõl vaajtõõllmõõžžâst, kulttuur miârktõõzzâst da vuârrvaaiktõõzzâst määngpeãlsmããvv. Mätt'tõõtti činlmätt tie'ttemvuõdâs sää'mkiõl, sää'mkiõllsaž keerjlažvuõd da sää'mkulttuur miârktõõzzâst persoon identitetta da õhttsažkãdda.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- nâânad kiõlltäädâs da činlmâtt'kiõll- da te'kstt-tie'ttemvuõđâs
- fi'ttai sää'mkiõl raajõõzzlaž luând, činlmâtt teâdaid ke'rijkiõl vuâđđnoormin da ouddmiârkin oodâs-saa'nin di siltad suâvlded tõid jiijjâs tee'kstid raajeen
- fi'ttai kiõl miârktõõzz juurdčummuž, vuârrvaaiktõõzz da identitee'tt raajjmõõžž neävvan
- činlmâtt vuäinlmes sää'mkiõl sââ'jest maai'lm kiõli jooukâst da siltad ve'rddõõllâd jee'res kiõli jii'jjesnallšemvuõđid
- činlmâtt fi'ttjõõzzâs jie'nnkiõl da kiõlltääd miârktõõzzâst da oudd äärv määngkiõllsažvuõ'tte
- mättai analysâ'sted jiijjâs kiõlltäädâs.

Kõskksaž siiskõõzz

- kiõl, keerjlažvuõđ, kulttuur da media miârktõs identitee'tt raajjmõõžžâst da juurdčummšest
- takaikartt jiijjâskiõllsaž keerjlažvuõđâst da jee'res kulttuurâst jee'res pooddin, sää'mkiõllsaž õhttõõzz maddi
- sä'mmlažvuõtt, kulttuuridentitee'tt da kulttuur tobddmõš
- kiõl raajõõzzi põõššinallšem tuejjummuš da kiõllhuõl mätt'tõõđji taarbi mie'ldd
- sää'mkiõl ve'rddõõllmõš lää'ddkiõ'lle da jee'res kiõlid
- kaarti da kaartlaž kulttuur lookkmõš da tu'lkõmmuš
- sää'mkiõl jii'jjesnallšemvuõđ, mainstum da kee'rjtum kiõll, kiõllnääl/sää'mkiõl jee'res vuu'din

5. Te'kstt da kontee'kst (SÄI5)

Mätt'tõõtti mättai ta'rkstõõllâd sää'mkiõllsaid kee'rjtum da mainstum tee'kstid di tee'ksti åå'blkid da vuârrvaaiktõõzz. Mätt'tõõtti härjjan jerreed, tu'lkkeed da raajjâd jee'res-šlaajlaž tee'kstid.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- mättai ta'rkstõõllâd tee'kstid da mainstemä'rbbvuõđ tõi ääi'jpoddsâž da kulttuurilain kontee'kstin da juätkkmõõžžin kõskkvuõđâst jee'res tee'kstid
- mättai jerreed tee'ksti åå'blkid
- pâstt jidõčnaž tee'kst raajjmõõžž prosessa da veekk oudâs jiijjâs õõlmtõõttâmnääl'es
- mättai valmštõõllâd njäälmlaž čuä'jtõõzz keerjlažvuõđ vuâdald õhttu le'be jooukâst
- tábdd sää'mkiõllsaž keerjlažvuõđ da sä'mmlai kee'rjtee'ji kõskksaž tuejjõõzzid da njäälmlaž ä'rbbvuõđ di tee'mid da siltad ärvvtõõllâd tõi miârktõõzz kulttuu'res vuei'nnemkuu'limest
- fi'ttai sää'mkiõllsaž da sä'mmlai kee'rjtem keerjlažvuõđ sââ'j vue'ssen maai'lm keerjlažvuõđâst.

Kõskksaž siiskõõzz

- jee'resnallšem kontee'kstid: ķeerjlažvuõđ mädttiõđlânji, ķiõl'lânji, media kõskkvuõđ mie'ldd
- tee'ksti ta'rkstõõllmõš ooumažkaart, maai'lmkaart, ärvv- da juurdmaai'lm suei'mkrõ'sttjen di jiijjâs ääi'jes di änn'jõžäai'j kontee'kstin
- genre le'be šlaajj ķee'rjtummuš vue'lğgemalggân, suõppjõõtti ķee'rjtummuž
- ķiõllhuõl da šlaajjâa'blķid
- sää'mķiõllsaž, sää'm ķe'rjnee'ķķ le'be sä'mmlain mainsteei ķeerjlažvuõđ le'be njäämlaž ä'rbbvuõđ tuejjõs
- njäämlaž čuä'jtõs ķeerjlažvuõđ vuâdald

6. Tee'kst da vaaiktummuš (SÄI6)

Mätt'tõõtti mättai ta'rkstõõllâd mäñghämmsaž tee'kstid, tõi ķiõl da vuârrvaaiktõõzz jeä'rben vaaiktummuž vuei'nnemkuu'limest. Son härjjan vaaiktummuž da argumentâsttmõõžž kuânstid jee'res mediain da čijnlâmât tõiđ õhtneeï teâdaïd da tääïdaïd. Mätt'tõõtti čijnlâmât mainstemsilttõõztees.

Täävtõõzz

Kuurs täävtõõssân lij, što mätt'tõõtti

- härjjan saagted vue'jj meâldlânji
- fi'ttai jee'resnallšem njäämlaž gu ķeerjlaž ä'sštee'kstid, jeä'rben juurdtee'kstid, čijnlâmât lookkâmsilttõõzzâs da mättai ta'rkstõõllâd tee'ksti vää'ltmid äärvaïd
- mättai tobddâd, mä'htt ķiõlin vaaikted
- siltad ta'rkstõõllâd tee'kstid jurddji da maai'lmkaart mu'ttjen
- ooudad ooddâs tuâimmjed jee'resnallšem vuârrvaaiktemvuõ'jjin di rääj da tuõ'llai vuârrvaaiktemkõskkvuõđid da sme'llkât raajjâd da õlmmeet jurddjees vuâđđõõlee'l
- veekk ooudâs mainstemtuõsttlõsvuõđ da ainnsânji õõlmtõõttâm di čuä'jtem- da jooukâst tuejjeem tääïdees.

Kõskksaž siiskõõzz

- beä'l va'lddi da vaaikteeï tee'kst
- vaaiktummuž da argumentâsttmõõžž kuânst da šlaaj
- mooččâdķeerjlažvuõtt da media vaikkteejen
- vaaiktummuš aarg vuârrvaaiktemkõskõsvuõđin di beä'l va'lddi ärvvtõõllmõõžž da vaaiktõõzz
- vuâssõõtti meerla vaikktemvuäïttmõõžž
- vuâđđõõllmõõžž harjttõõllmõš nu'tt njäämlânji gu ķee'rjlânji
- jooukâst sagstõõllâm tuej, mainstum tee'ksti kriittlaž ärvvtõõllmõš, argumentâsttmõš, nâggtõõllmõš
- saaggteï vasttõs; mediava'lljummuž da säi'mmetiikk, sää'nnfrijjvuõtt, sensuur, privatvuõđ suõjj, ne'ttetike'tt
- mainstum tee'ksti jerrummuš, tu'lķķummuš, ärvvtõõllmõš di mainstemķiõli jii'jjesnallšemvuõđ

- maainâs-saaggtummuž kulttuurlaž åå'blkid, vuässõõttmõš kiõllõhttõõzz vuârrvaaiktõ'sse
- suõppjõõtti õõlmtõõzz

Tuõðštõõzz

Mätt'tõõttja uu'det vuässõõttâmtuõðštõs lookkjiškooulškooultõõzz tiuddeei sää'mkiõl mätt'tõõttmõõžžâst. Tuõðštõ'sse mie'rkkeet mätt'tuum kiõll, mätt'tõõzz veeidasvuõtt da sää'nnaž a'rvvõs le'be nââmarârvvsää'nn skooultõõzz jä'rjsteei mie'rreem naa'lin. Muđoi jää'kket lookkjiškooul mätt'templaan vuâđai meârrõõzzid tuõðštõõzzid mie'rkkeemnalla åârrai teâđain.